

TEMA 10º
A ARTE BARROCA EN
ESPAÑA-GALICIA

AS OBRAS OBXECTO DE ESTUDIO para as EBAU

Domingos de Andrade: Torre do Reloxo da Catedral de Santiago.

Fernando de Casas: Fachada do Obradoiro.

Simón Rodríguez: Fachada de Santa Clara de Santiago

Gregorio Fernández: A Piedade.

Velázquez: O aguador de Sevilla.

Velázquez: A fragua de Vulcano.

Velázquez: A rendición de Breda

Velázquez: As Meninas.

A ARQUITECTURA BARROCA EN ESPAÑA **O BARROCO COMPOSTELÁN**

Domingos de Andrade: Torre do Reloxo da Catedral de Santiago.

Fernando de Casas: Fachada do Obradoiro.

Simón Rodríguez: Fachada de Santa Clara de Santiago

FICHA TÉCNICA: DOMINGOS DE ANDRADE:

Cee, A Coruña 1639-Santiago de Compostela 1712.

OBRA- TÍTULO: TORRE DO RELOXO DA CATEDRAL DE SANTIAGO

UBICACION_ SANTIAGO de C. Galicia. España

AUTOR: DOMINGOS de ANDRADE.

COMITENTE O cabildo da catedral encarga ao arquitecto DOMINGOS de ANDRADE a remodelación da antiga torre gótica do sueste da catedral, entre as prazas de Praterías e a Quintana.

TEMÁTICA/Función: *Arquitectura relixiosa, e tamén simbólica e propagandística.*

ESTILO: *BARROCO Galego.*

CRONOLOXÍA: 1667-80; 2º 1/3 S.XVII.

MATERIAIS/TÉCNICA: Granito galego, Sillares.

CARACTERÍZASE: sobre a base da torre medieval preexistente -a Berenguela -, levanta os últimos corpos; destacan as proporcións e dominio técnico e estético. Andrade levanta unha torre de corpos prismáticos superpostos de orixe italiana; engadiu elementos tradicionais decorativos.

DIMENSIÓNS: 72 m. de altura

OUTRAS OBRAS DO BARROCO GALEGO: *Fachada do Obradorio da Catedral de S.; Fachada do convento de Santa Clara Santiago de C.*





CONTEXTO HISTÓRICO-ARTÍSTICO

(para as 3 obras)

O **BARROCO GALEGO** alcanza as cotas máximas na Península, pola **calidade** e **cantidade** de obras no **S. XVIII**, época *esplendorosa* na arte Galega.

O epicentro é **SANTIAGO**.

A **ARQUITECTURA BARROCA GALEGA** segue unha evolución na que deixa o superfluo, para centralo todo no **xeométrico**, no **espacial**.

Introdúce o **baleiro activo**, usando **planos** colocados **en diferentes posicións** que xeran unha *descontinuidade* de **superficies** e **formas abertas**, buscando efectos de **profundidade**.

Fachada da Casa do Cabildo. 1/2 S. XVIII



A **ARQUITECTURA** pobóase de fachadas *escenográficas*, valórase a *fachada-pano*, cuxa finalidade será **pechar espazos** ou **prazas** e *embelecer* a cidade, conseguir as máis belas perspectivas: *voadas cornixas, as descomunais chemineas e os desproporcionados campanarios*.

O **FUNDAMENTAL** será a **masa**, o **granito** dominando a **ARQUITECTURA** (**BARROCO DE PLACAS**).



COMPOSTELA buscaba no **BARROCO** unha saída á súa imaxe **gastada e decadente** en **choque** coa non esquecida condición de **GRAN CENTRO DE PEREGRINACIÓN**.

Atopará diversas solucións con **ANDRADE**.

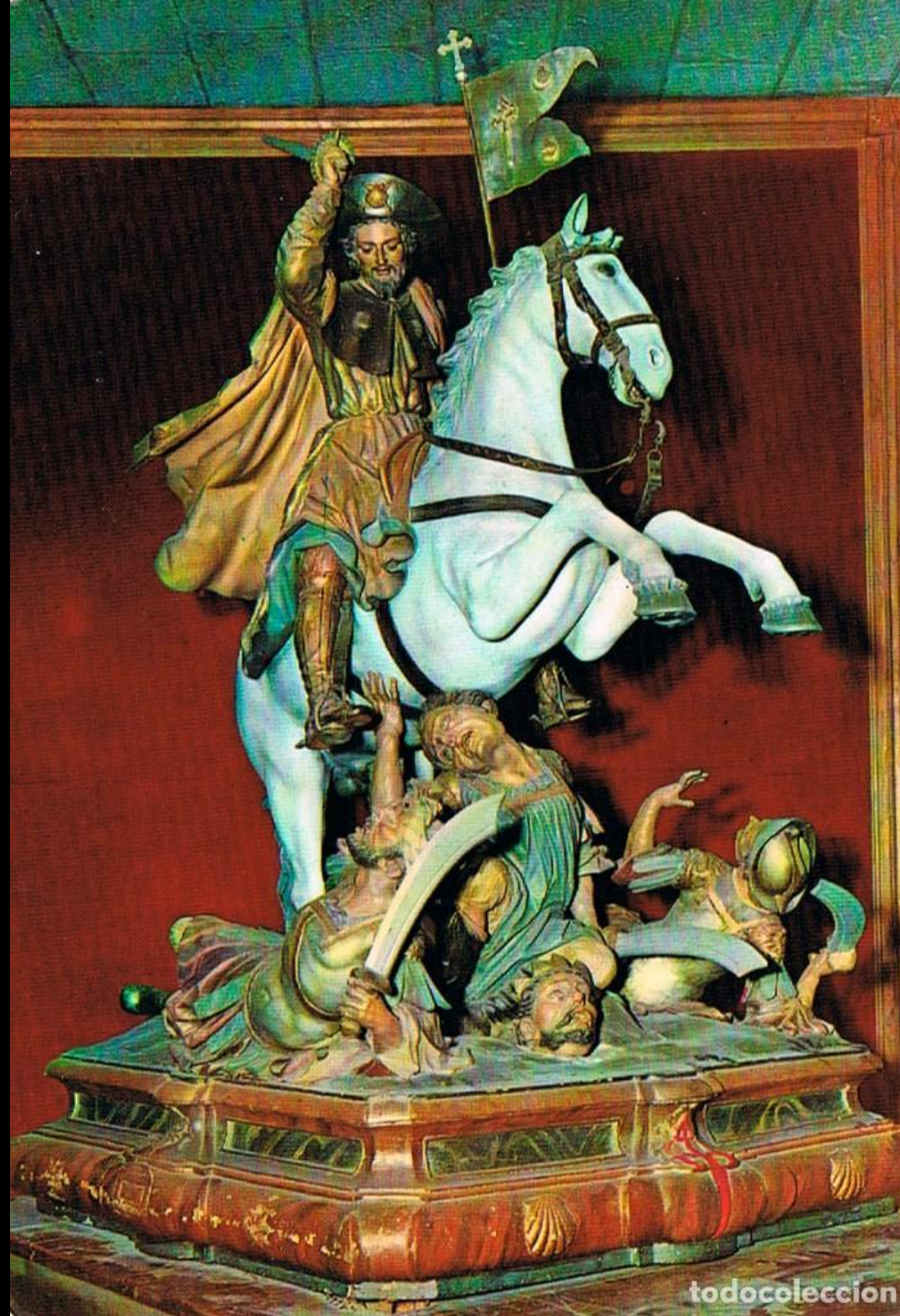
O **CABILDO CATEDRALICIO**, aproveitando os fondos dos **Votos de Santiago** e diversas **doazóns**, poñerá en mans deste artista, **mestre de obras da basílica desde 1676**, as máis significativas **iniciativas** de transformación da deteriorada imaxe do contorno catedralicio.



Pola Batalla de Clavijo e a intervención do apóstolo Santiago, o rei Ramiro I de Asturias, concede o VOTO DE SANTIAGO:

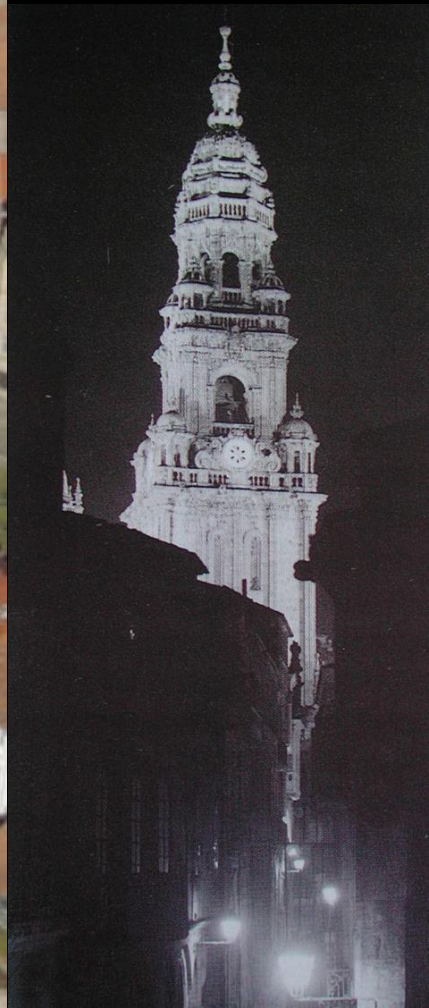
Ofreeceríase cada ano á súa igrexa de Santiago as primeiras colleitas e vendimas, e repartiríase a Santiago unha parte do botín que se tomase aos mouros.

Este Voto de Santiago institucionalizouse como ofrenda nacional en 1643 para o día da súa festa, o 25 de xullo, con Felipe IV de España.



**A escultura:
Talla de madeira
policromada de JOSÉ
GAMBINO. Catedral de
Santiago.**

**Comitente:
gremio da Azabachería.
S. XVIII.**



A Torre do reloxio da Catedral de Santiago de Domingo de Andrade, finais do S. XVII e de Estilo Barroco, feita en Granito galego:

ANDRADE é, con FERNANDO CASAS NOVOA gran mestre da ARQUITECTURA BARROCA en Galicia.

Sobresae o seu labor na cidade de Santiago e a súa CATEDRAL.

A gran obra de ANDRADE -obra maestra-, é a TORRE DO RELOXO, entre as prazas de as PRATERÍAS e a QUINTANA.

Parte da base medieval, promovida no S. XIV polo ARCEBISPO BERENGUEL DE LANDORIA de ahí *A Berenguela*. O resultado será unha estrutura estilizada con decoración de variados motivos xacobeos.





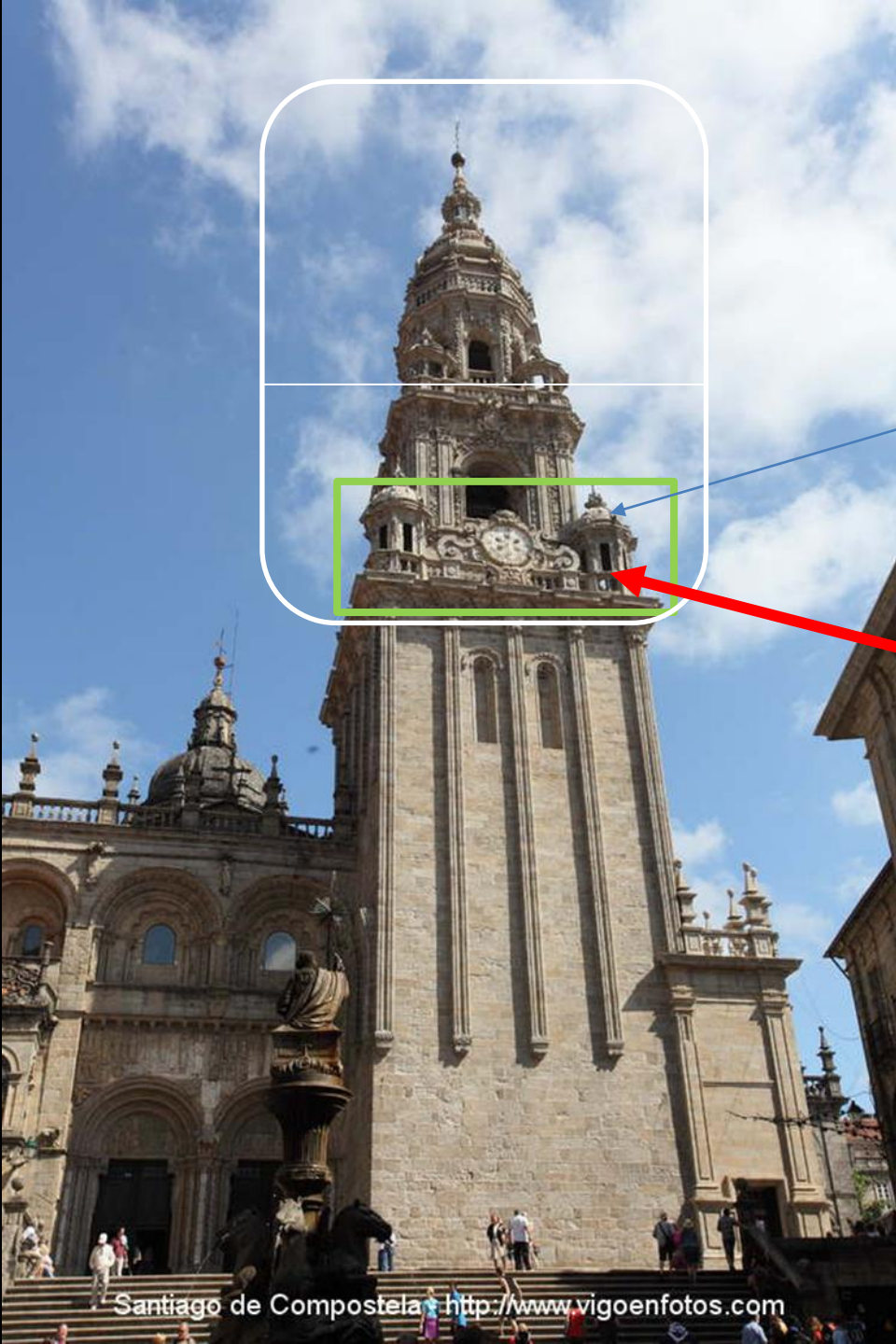
Dentro do **PLAN DE EMBELECEMENTO** da **Catedral** na parte da Quintana o cabildo encarga ao **ARQUITECTO GALEGO DOMINGO DE ANDRADE** a remodelación da antiga **TORRE GÓTICA DO SUDESTE DA CATEDRAL**, entre as **PRAZAS DE PRATERÍAS E A QUINTANA**.



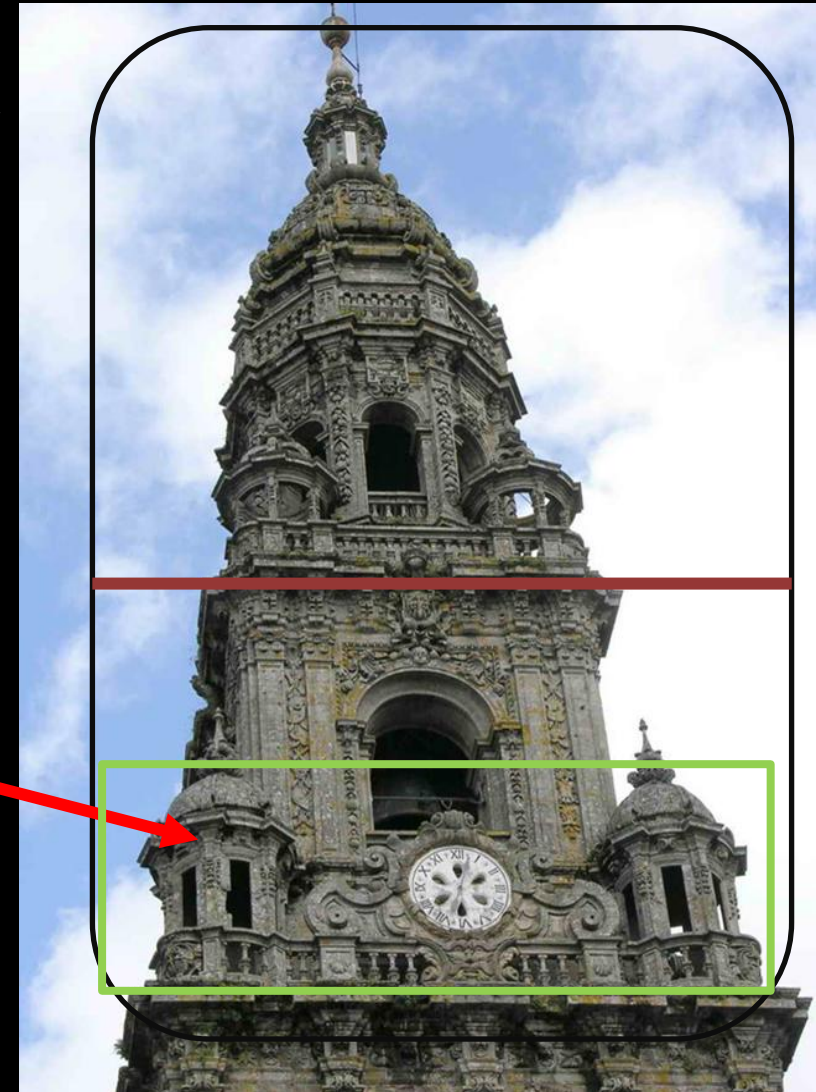
ANDRADE a realiza entre **1667-80** com 30 anos, sendo **obra de madurez**.

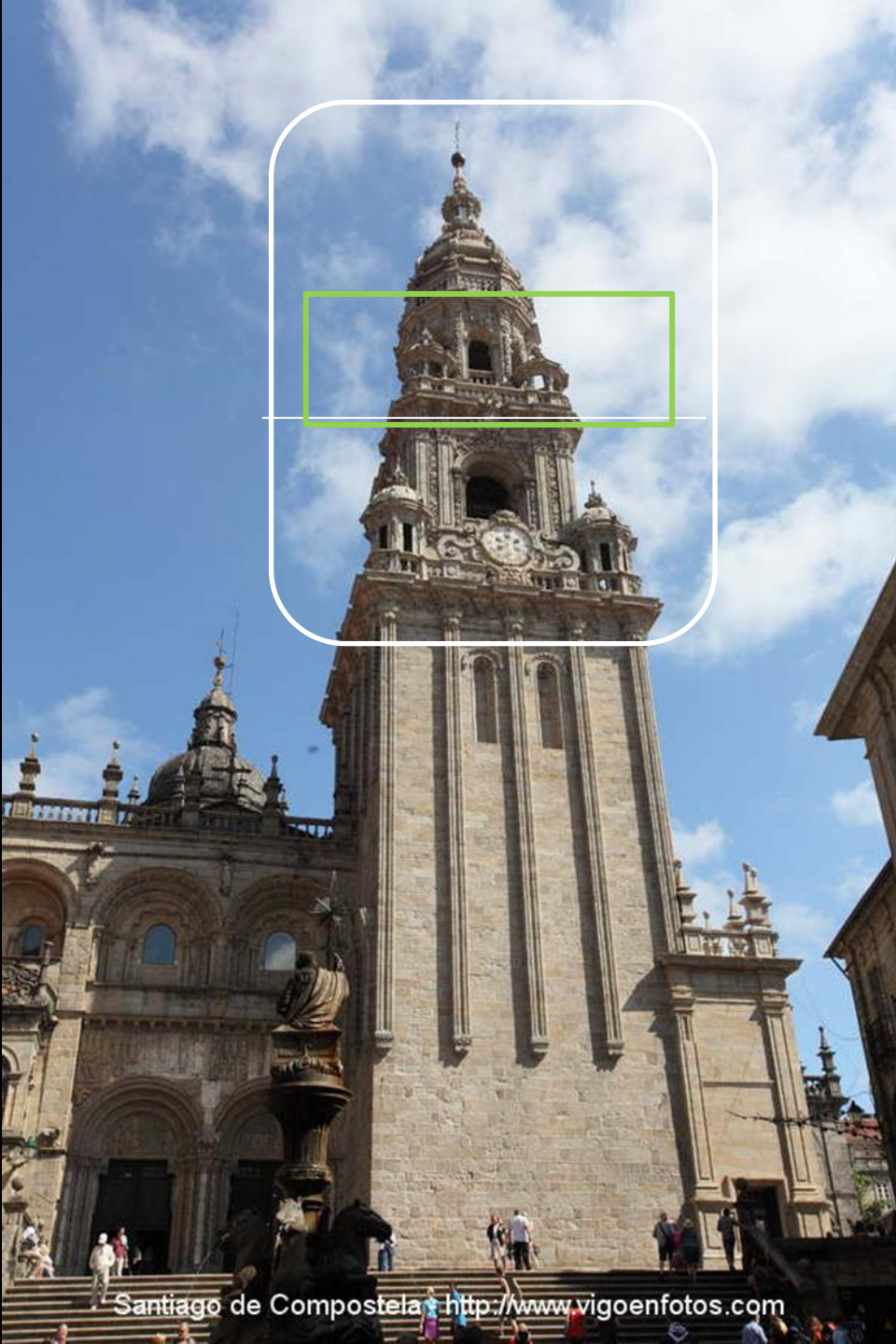
De **72 m. de altura**, levántase sobre un **corpo cuadrangular preexistente** ao que **ANDRADE** engade unhas **bandas verticais**, como **CONTRAFORTES** que chegan ata o **entablamento** que engade para **soster cornixa balaustrada** onde **inicia** o **seguinte corpo** a **construír**.





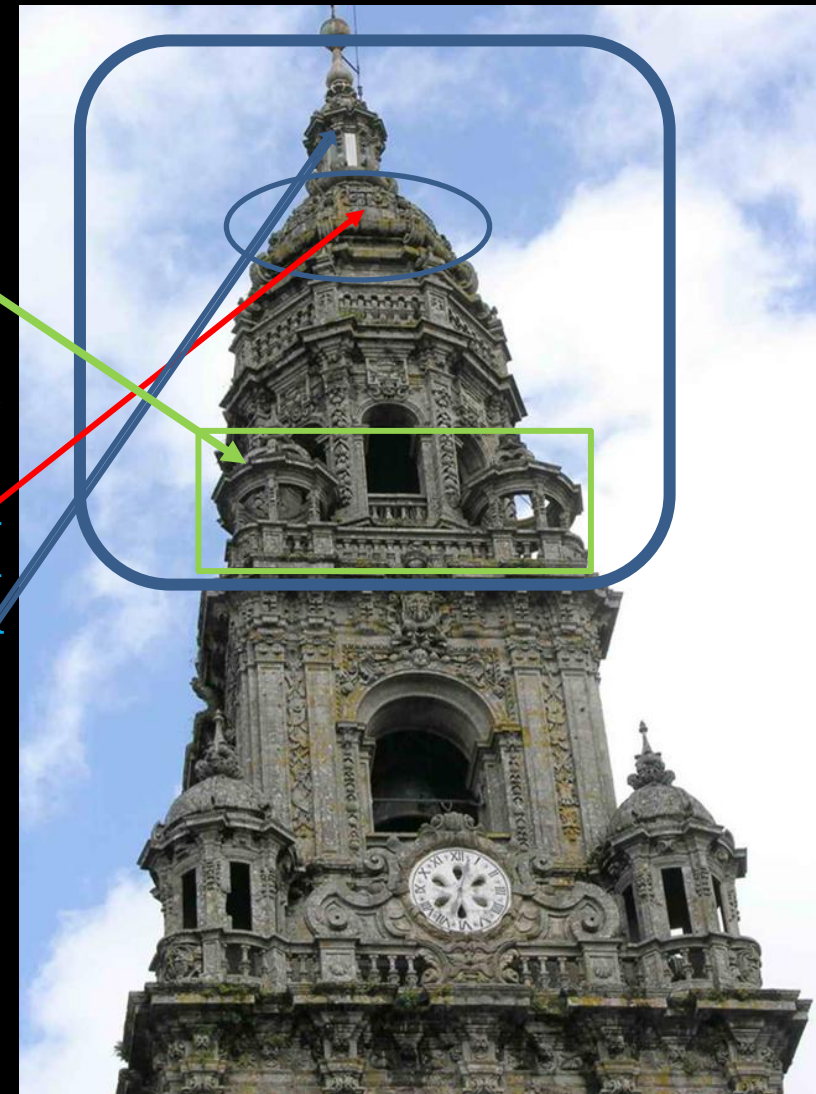
A **transición** entre a base da torre e o primeiro corpo engadido faise mediante **fornelos angulares**.

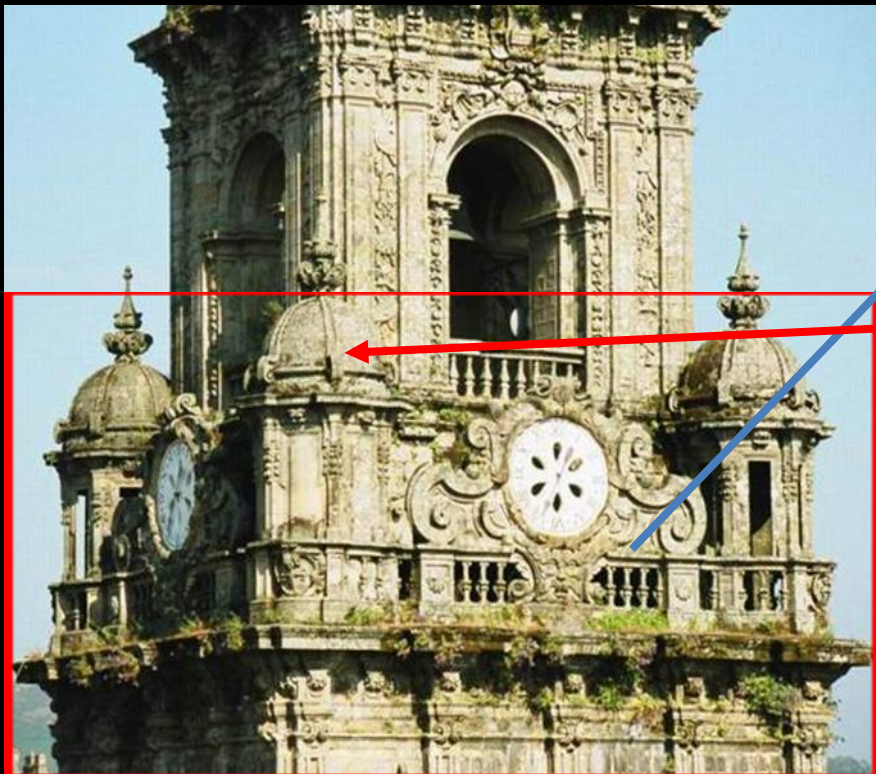




A *gradación* é máis sutil no **2º corpo octogonal** e franqueado tamén por **forneles de estrutura máis aérea** que os de abaixo.

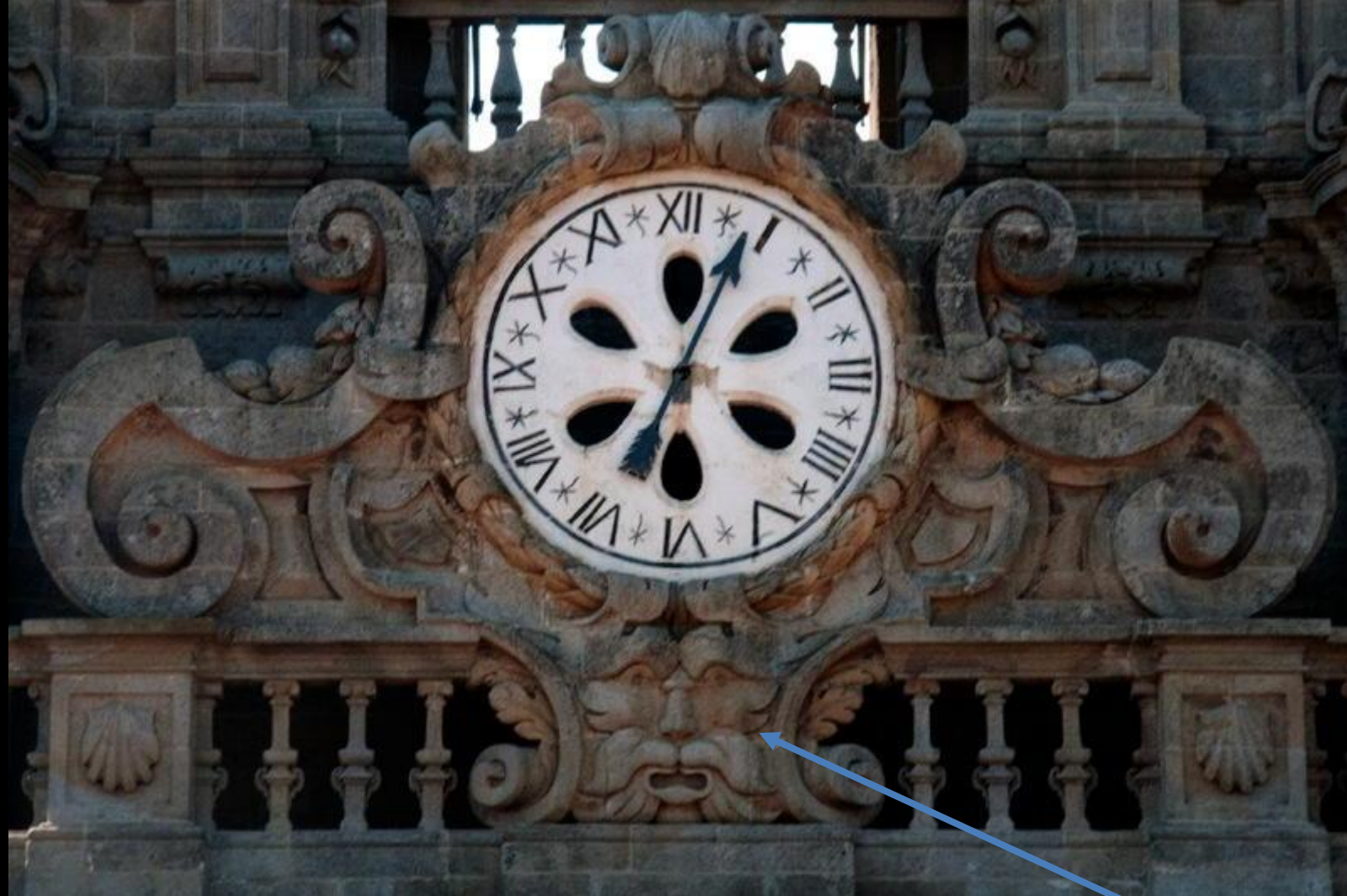
A diminución decreciente e **maxistral** dos **perfís** complétase no remate coa **CÚPULA LIXEIRAMENTE ACEBOLLADA coroad** por unha **LIXEIRA LANTERNA CIRCULAR**





En torno **ao 1º CORPO CUADRANGULAR** hai unha *balaustrada* que nos 4 ángulos *abraza os fornelos circulares*, cubertos por un *cupulín* con *pináculo*, e 8 *vans* rectangulares entre *pilastras* con *decoración vexetal*.





En cada unha das caras do corpo da torre e superpostas á *balaustrada*, as enormes ESFERAS do RELOXO caladas e encadradas por unha decoración fantástica e vexetal.

Apóiasse cada esfera nunha enorme CARANTAMAULA da que arrinca a decoración vexetal con enormes volutas recortadas.

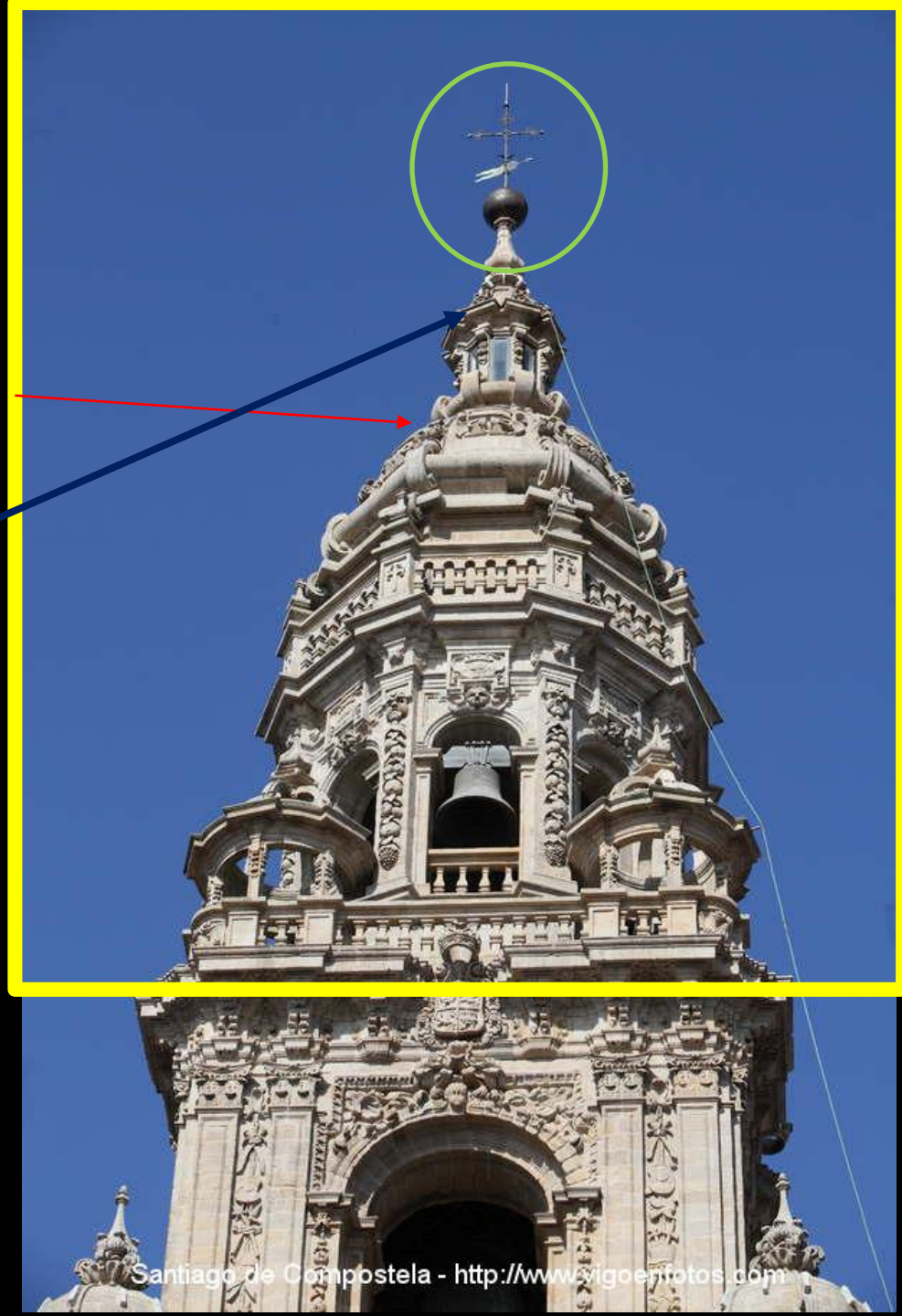


Diversa
decoración vexetal ou
militar repítese nas
xambas, ou entre as
pilastras



2º CORPO SUPERIOR repítese a *balaustrada* e *forneiros*, por riba, no *corpo octogonal*, unha *CÚPULA BULBOSA*.

A *ornamentación vexetal* serve de asento a unha *lanterna* con *pilastras* recubertas de *froitos* que enmarcan *8 vans*. Na *CIMA* un *estilizado pináculo* con *bóla e cruz*.





É unha **torre** de *estética* airosa pola **ornamentación**, **emprazamento** e **perspectiva** de diversos puntos para contemplar ao completo:

Rúa do Villar, praza das Praterías,

Inspiraría numerosas **réplicas** en Galicia:

Poio-Pontevedra, Bastabales, Rianxo, A Coruña, etc.



COMPLEMENTOS da TORRE, no lado da PRAZA DA QUINTANA, son as FACHADAS do PECHE das ábsidas da catedral e en especial o PÓRTICO REAL DA QUINTANA, que harmoniza e contrasta na súa horizontalidade coa verticalidade da TORRE



PÓRTICO REAL DA QUINTANA





Este **PÓRTICO** situado na **cabeceira da catedral** dá **acceso ao interior polo cruceiro**. Na **portada** destacan 4 columnas dóricas de orde xigante, apoiadas en *pedestais refundidos* que abarcan os 2 corpos.



4 columnas dóricas de orde xigante.





Santiago de Compostela - www.vigoenfotos.com

**PORTICO REAL
da QUINTANA.**

S. XVII

**BARROCO
ESPAÑOL.**

**Autor:
José PENA DEL
TORO**





Mosteiro de San Xoán de Poio. Pontevedra Galicia



BASTAVALES (BRIÓN).

**IGREXA DE SAN JULIÁN.
Mediados do S. XVII**

FICHA TÉCNICA: FERNANDO DE CASAS NOVOA:

OBRA- TÍTULO: **FACHADA DO OBRADOIRO** da C. de S.

UBICACION: **SANTIAGO** de C. Galicia. España

AUTOR: **FERNANDO** de **CASAS NOVOA**

COMITENTE: O cabildo, o **14 de xaneiro de 1738**,
*acorda a remodelación da fachada occidental, na
praza do Obradoiro, en estado de ruína, e facer a
outra torre para igualar coa que existía, a das
Campás.*

TEMÁTICA/Función: *Arquitectura relixiosa, simbólica
e propagandística.*

ESTILO: **BARROCO Galego.**

CRONOLOXÍA: mediados do **S. XVIII**

MATERIAIS/TÉCNICA: Pedra de granito da zona;
tallado en sillares

CARACTERÍZASE: **fachada normanda** ou en H; 2
torres nos extremos e corpo central de 3 pisos e
3 rúas, as **laterais** son a **metade** da **central**. Con
tendencia á verticalidade. A **fachada** é a pantalla
da obra románica, deixándonos ver as súas 3 naves
polas 3 portas da zona central.

DIMENSIÓNS: *dos torres de 74 m. de altura. A da
Carraca á esquerda e a das Campanas á dereita.*

OUTRAS OBRAS DO BARROCO GALEGO: *Fachada do
convento de Santa Clara Santiago de C; Torre do
reloxo de Andrade*



O arquitecto **CASAS NOVOA** traballara na *catedral de Lugo*, na *capela do Pilar da cat. de Santiago*, no *convento de Orfas* en S. de Compostela e no das *Capuchinas* da Coruña entre moitas obras

En **1738** recibe o encargo de remodelar a *fachada do Obradoiro da catedral compostelá*, ata a súa morte en 1749; a obra termina a **FERRO CAAVEIRO** e **FERNÁNDEZ SARELA**.

O seu nome provén da presenza de talleres (obradoiros) de canteiros que durante a construción da Catedral situábanse aos seus pés.





Na **FACHADA DO OBRADOIRO** de **Casas Novoa**, fúndese a **decoración vexetal** do **BARROCO** do **S.XVII** co gusto **xeométrico** do **S.XVIII**.

No **S. XVII** xa preocupaba a **reforma** da **FACHADA**.

No **S. XVIII**, o **cabildo** o 14 de xaneiro de **1738**, **acorda comezar** polo **estado de ruína** e facer a outra **torre** para **igualar** coa que existía, a **TORRE** das **CAMPÁS**, que **fixeran** no **S. XVII** **José Peña de Toro** e **Domingo de Andrade**.

Ao arquitecto Casas Novoa encargáronlle o proxecto, *respectando* o que non se podía tocar:

A Torre das Campás e o gran corpo de reforzo do S XVI e outros dous que se lle engadiron no S. XVII.

Víase obrigado a contar con elementos *alleos* expoñentes dun momento artístico anterior e impoñíase *mantelos*, pero conxugándoo todo *harmónicamente* cos sentimentos artísticos do momento.

Ahí o mérito de Casas Novoa.

Iguala a altura das dúas torres e entre elas constrúe unha fachada barroca cunha espectacular combinación de granito e vidro.



Organiza a **FACHADA** como o gran **ARCO DE TRIUNFO** por onde entran os **peregrinos** que viñan a se **postrar** ante o **Apóstolo**.

Este **arco** estaría enmarcado polas **TORRES** a *semellanza* de 2 grandes columnas, cun gran **sentido ascensional**.



Pero a **CASAS NOVOA** , ademais do problema de **respectar** o xa **construído**, tivo outra dificultade:
Iluminar *debidamente* o interior do edificio románico *oculto* coa *nova* fachada.

Na **PARTE CENTRAL**, ou *Espello*, empréganse **GRANDES VENTÁS** con *vidreiras*, que *disimula* o máis posible.

Con tan **enorme** área de **VIDRO**, **CASAS NOVOA** establece unha *articulación* de soporte á *ventá*, un dos *maiores vidros de xanela* anteriores á R. industrial.



As *liñas verticais* do panel do *Espello combinan* coas *liñas verticais* das torres, *imprimindo* a todo o conxunto sentido vertical e de *ascensionalidad* característico de **CASAS NOVOA**; os pináculos o acentúa.

O **CORPO CENTRAL** divídese por un acusado entablamento en dous niveis e remátase coa *espadana* de estrutura piramidal ou triangular que crea efecto de verticalidad.

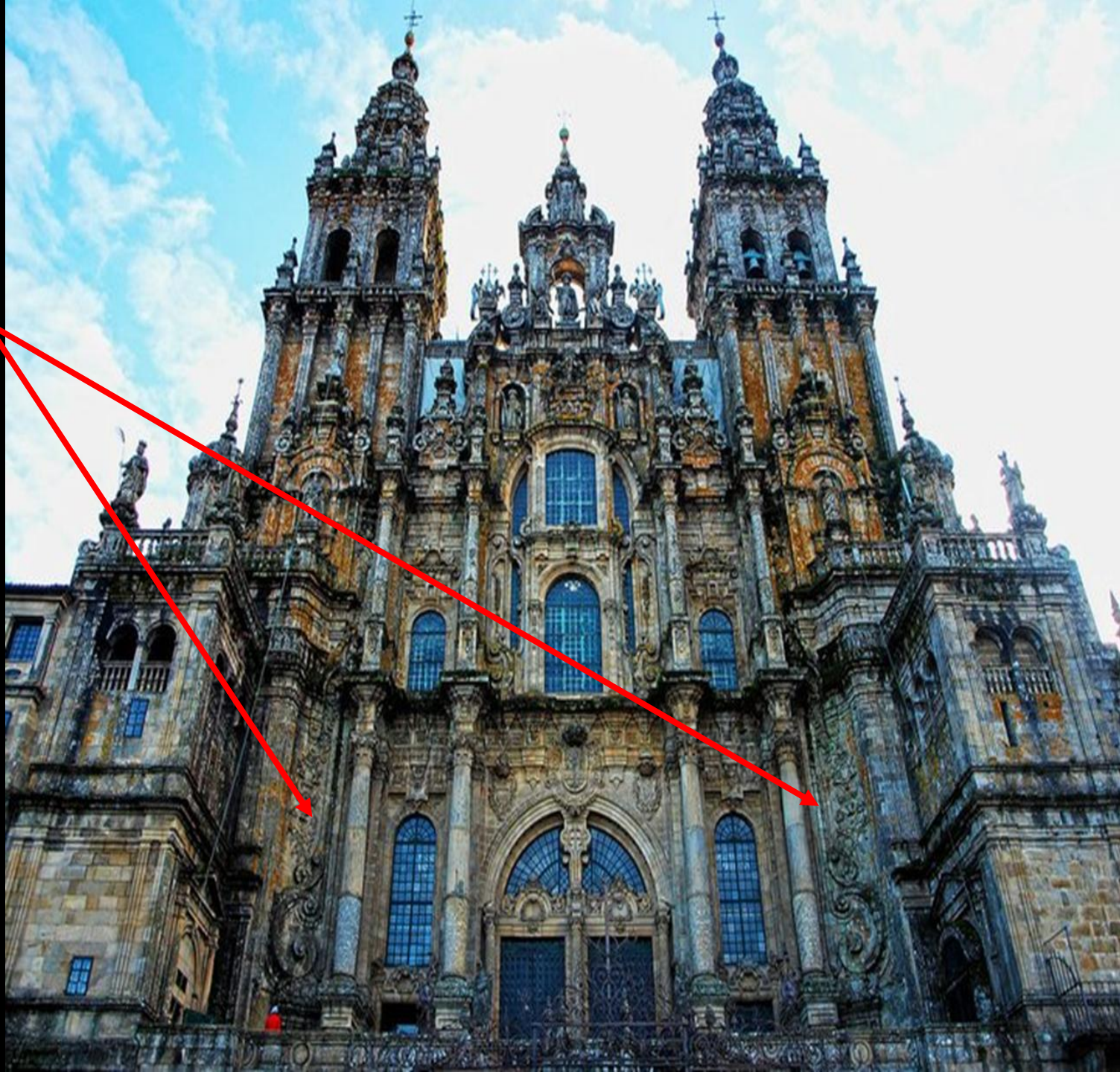


Este **CORPO CENTRAL** divídese en tres rúas mediante columnas xigantes de orde corintia e fuste estriado que sobresaen do muro contribuindo a crear claro-escuro e tamén **dinamismo**.



CASAS *usa* nesta fachada a forma cóncava para *conectar* a parte central e as laterais.

Desta forma *esquiva* o ríxido corte en ángulo, o que *afearía* a composición, e imprímelle movemento.



Estes **corpos** curvos
van **decorados** por dúas
colosais volutas sobre as que
se **desenvolven** unha serie de
trofeos militares armónica-
mente **entrelazados**, como
cascos, coseletes, bandeiras,
etc.



Rematando o Espello
unha especie de **ESPADANA**
CALADA, a maneira dun
transparente ou *peite*, onde se
recorta a **FIGURA DE SANTIAGO**
PEREGRINO, que preside este
conxunto rítmico.

Por el distribúense unha
serie de **esculturas talladas** por
diversos artistas. Algunhas delas,
segundo as **indicacións** de
FERNANDO DE CASAS, debían ir
policromadas.

Espadaña: parede elevada
sobre a fachada, que serve de
campanario.



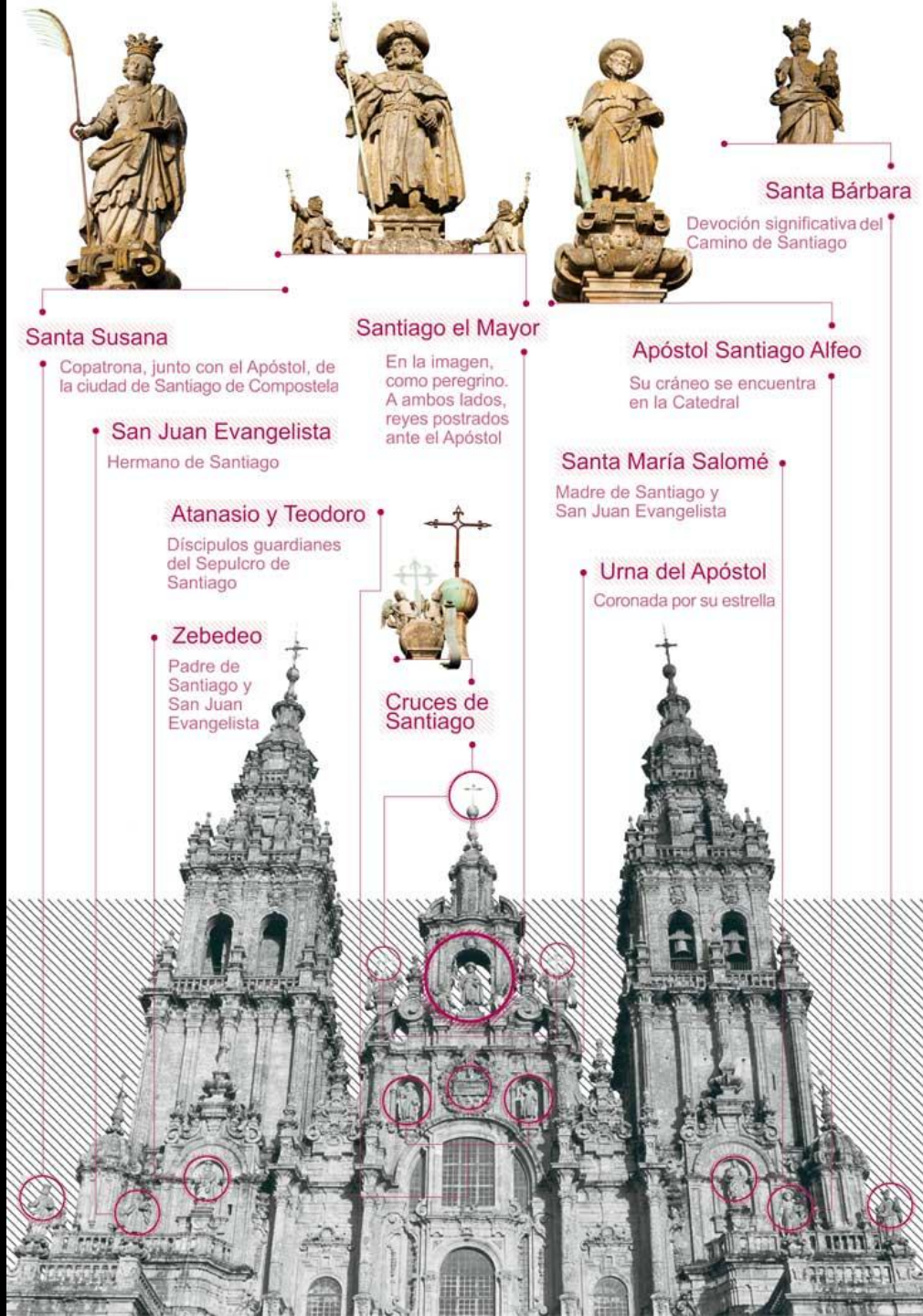
A **HORNACINA** está
horadada de bóveda de medio canón;
acolle ao **APÓSTOLO SANTIAGO**
peregrino. Encima un **FRONTÓN CURVO**
PARTIDO.

Rodean á hornacina anxos co símbolo da
Orde de Santiago.

Debaixo **duas hornacinas** con discípulos
do apóstolo; no centro **unha urna** ,
recordo do sepulcro, rodeada de anxos ,
e unha **estrela**, símbolo das luminarias
que sinalaron o lugar no que estaba
enterrado o apóstolo.

Campus stellae (campo de estrelas).





Santa Bárbara

Devoción significativa del Camino de Santiago

Santa Susana

Copatrona, junto con el Apóstol, de la ciudad de Santiago de Compostela

Santiago el Mayor

En la imagen, como peregrino. A ambos lados, reyes postrados ante el Apóstol

Apóstol Santiago Alfeo

Su cráneo se encuentra en la Catedral

San Juan Evangelista

Hermano de Santiago

Atanasio y Teodoro

Discípulos guardianes del Sepulcro de Santiago

Zebedeo

Padre de Santiago y San Juan Evangelista

Santa María Salomé

Madre de Santiago y San Juan Evangelista

Urna del Apóstol

Coronada por su estrella

Cruces de Santiago

Este **frontis** é o exemplar máis **representativo** de **fachada escenográfica**, de *fachada-pano*, e con ela chega o **barroco** en **Galicia** ao seu **máximo triunfo**



FICHA TÉCNICA: Simón Rodríguez:

OBRA- TÍTULO: *Fachada do Convento de Sta. Clara*

UBICACION: SANTIAGO de C. Galicia. España

AUTOR: *Simón RODRÍGUEZ*; en 1719 recibe o encargo máis significativo, a construción da fachada para o convento das claras.

TEMÁTICA/Función: *Arquitectura relixiosa, e tamén simbólica e propagandística.*

ESTILO: *BARROCO Galego, Compostelán. Ou de Placas.*

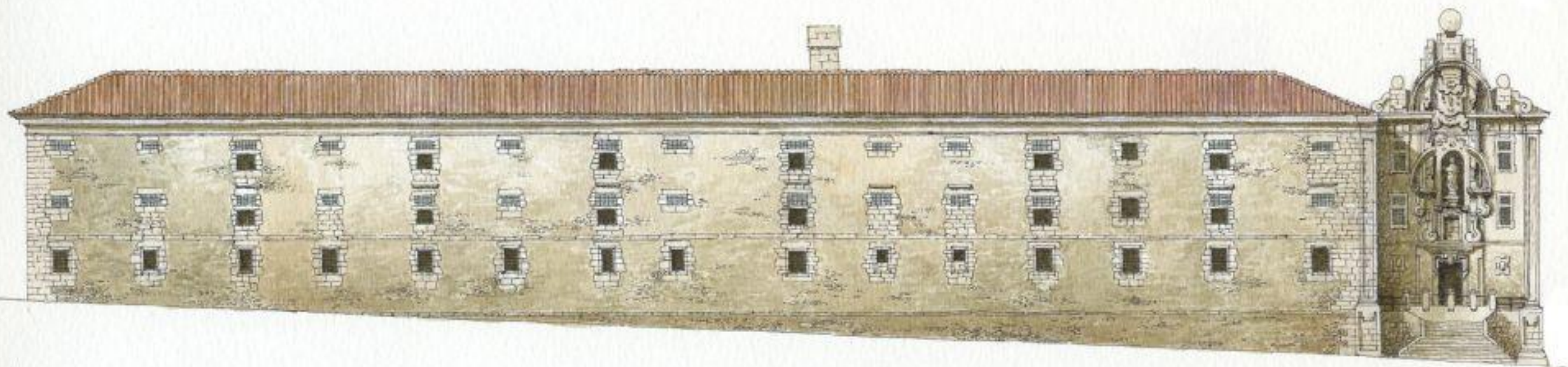
CRONOLOXÍA: 1ª ½ do S. XVIII; 1719

MATERIAIS/TÉCNICA: Granito galego. Pedra de granito (típica na zona) tallado en sillares e placas.

CARACTERÍZASE: ornamentación da fachada con placas de granito; combina os elementos máis destacados da estética barroca: *os xogos de luces e sombras que achegan as grandes placas graníticas, a dicotomía entre espazos abertos e pechados que outorgan teatralidad á fachada así como a inestabilidade lograda a partir do retranqueamento dos corpos.*

OUTRAS OBRAS DO BARROCO GALEGO: *Torre do reloxo da Catedral de S. de Andrade; Fachada do obradoiro da Cat. de Santiago de Casas Novoa.*







O santiagués **Simón Rodríguez** introduce o estilo *“barroco de placas”* caracterizado na **ornamentación** das **fachadas** con grandes **placas** pétreas de **granito** *estilo de placas*, a modo de **decoración** nas **fachadas**, que xeran efectos *lumínicos*.

Creará un tipo de **torre-campanario** de gran **influxo** posterior en toda **Galicia**.



Torre-campanario de
gran influxo posterior en
toda Galicia:

San Fiz de Salovio:
Santiago de C.



De 1719 é a *fachada da portería do convento de Sta. Clara de Santiago* obra que lle dá fama inmediata pola orixinalidade e perfecta adecuación aos postulados *barrocos*.

Carácter escenográfico, inestabilidade, fachada-pano, etc.





A **fachada** *retranquéase* respecto ao **muro** do **convento** para conseguir un *efecto sorpresa* no espectador.

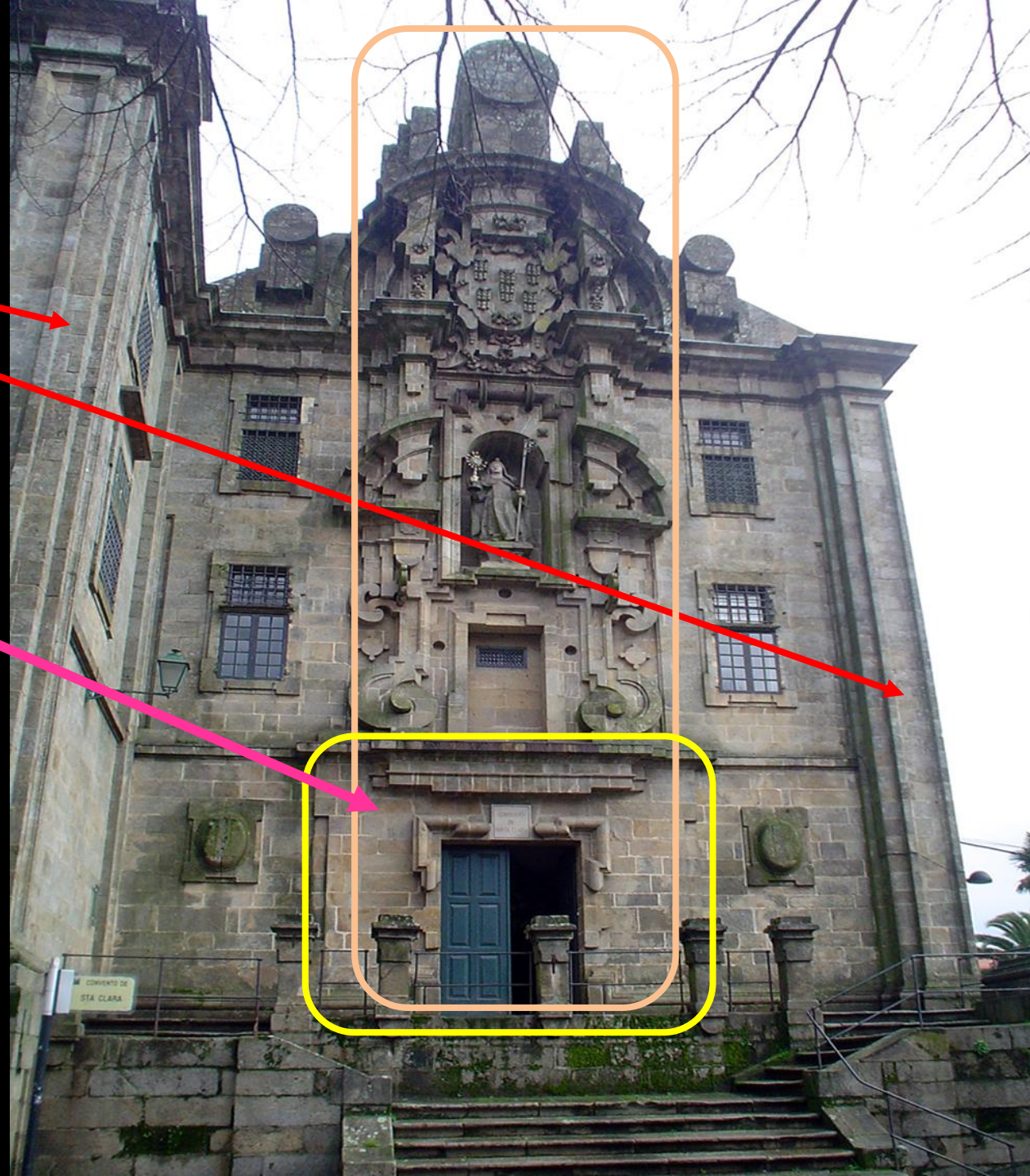
É unha auténtica **FACHADA-PANO** xa que *non se corresponde* coa **igreja** senón que **conduce** ao *zaguán* e ó **xardincillo** no que, **moito máis atrasada**, atópase a **igreja**.



A **FACHADA**, encadrada por 2 **xigantescas pilastras** que a percorren pola **cornixa**, **divídese** en 3 rúas e 3 corpos

A **DECORACIÓN** na **rúa central** **aumenta** progresivamente nas **partes altas**

Na **RÚA CENTRAL** e 1º corpo **baixo** está a **porta** enmarcada por un **groso baquetón**, como **orellas**; *continuán* as **placas recortadas** como pezas de *marquetería*





No **2º corpo** sobre a porta,
hai **2 nichos**:

-O **SUPERIOR**, de
medio punto, *introdúcese*
no *frontón partido*.

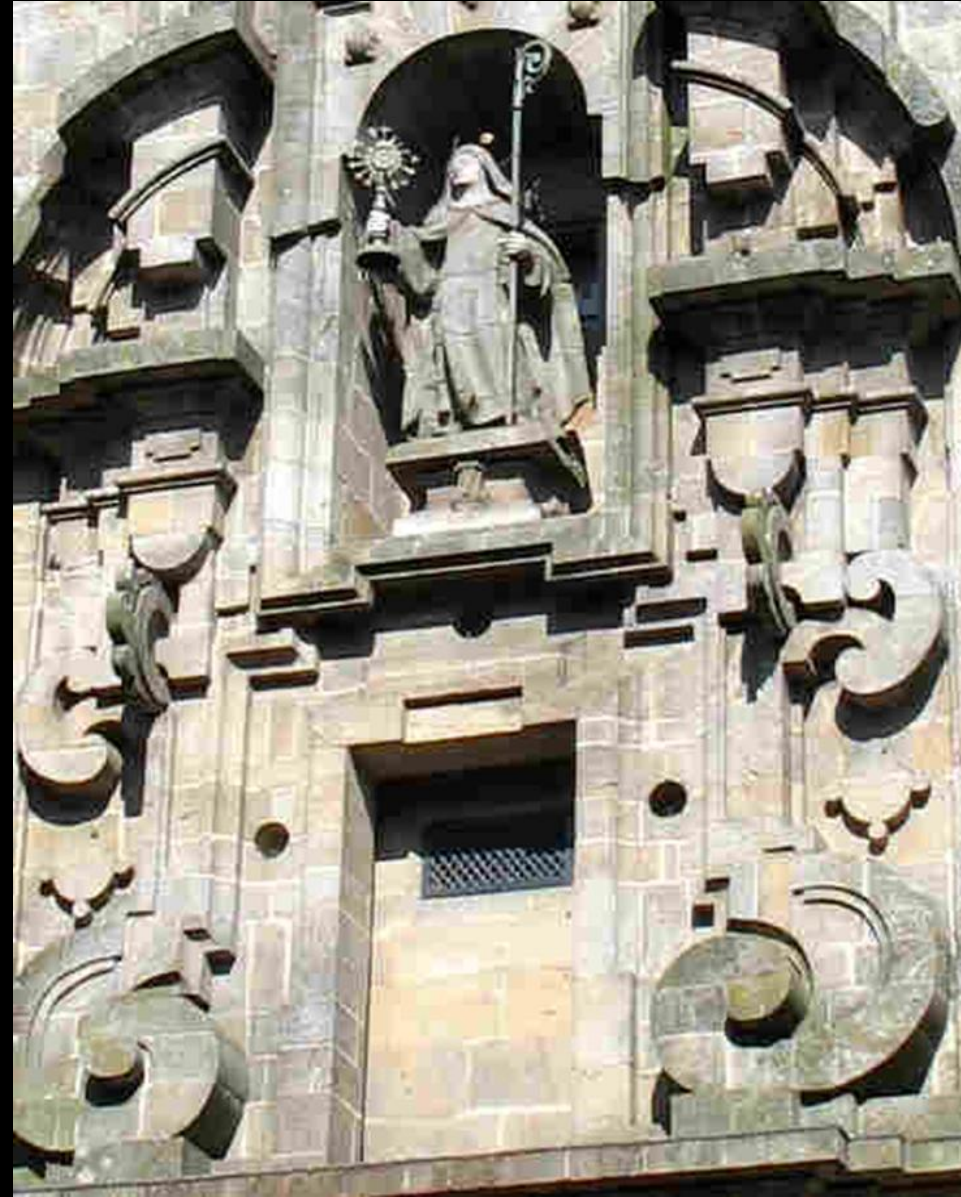
-O **INFERIOR**
rectangular e cegado





Viril: Caixa de cristal bordeada con ouro que encerra a forma consagrada ou que garda reliquias e colócase nun relicario.

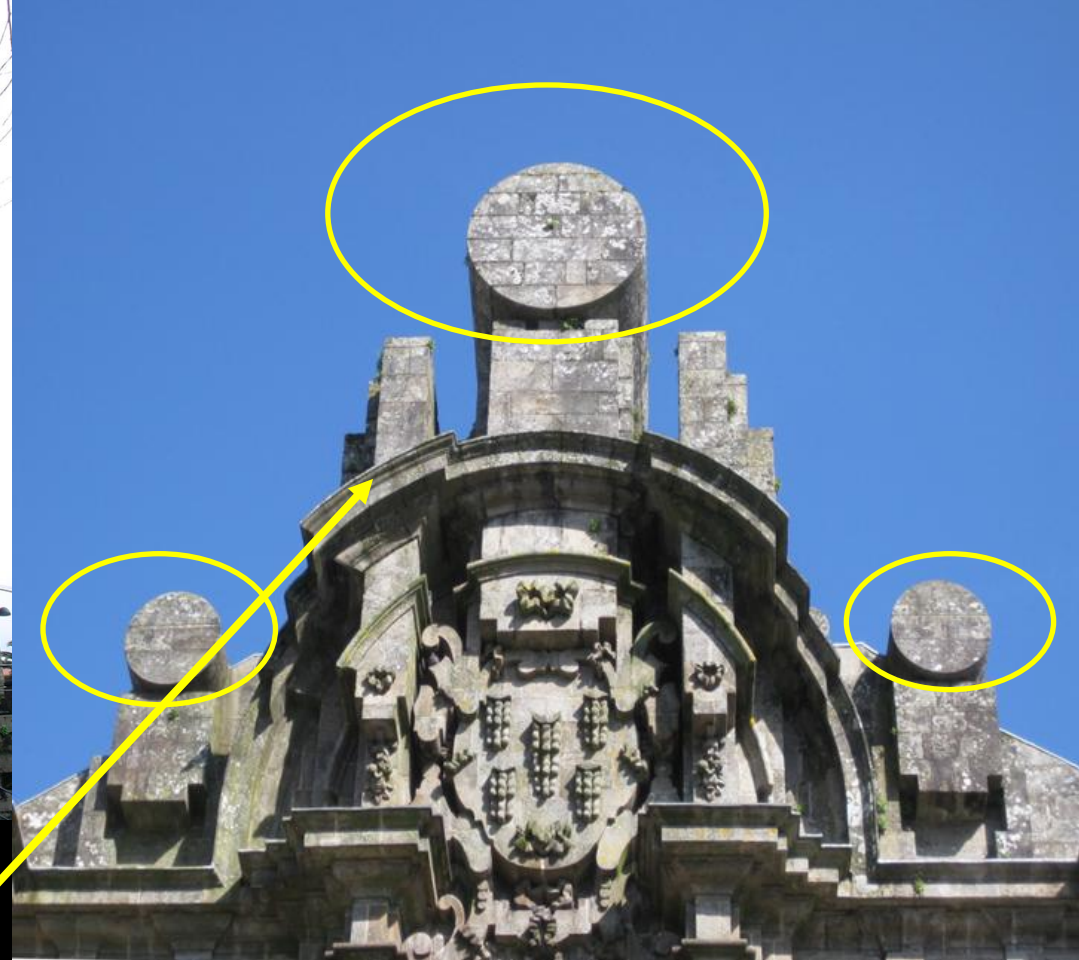
A **hornacina** acolle a **imaxe da Santa titular**, **STA. CLARA**, que sostén nas mans o **viril** e o **báculo abacial**, por **detrás** dela hai unha **xanela**, a **maneira de transparente**, solución moi **barroca**





Este 2º corpo remátao unha *voladísima cornixa*, moi *crebada* con *cortes* profundos, que *rompe* para acoller ao *escudo* de **San Francisco** coas 5 chagas.





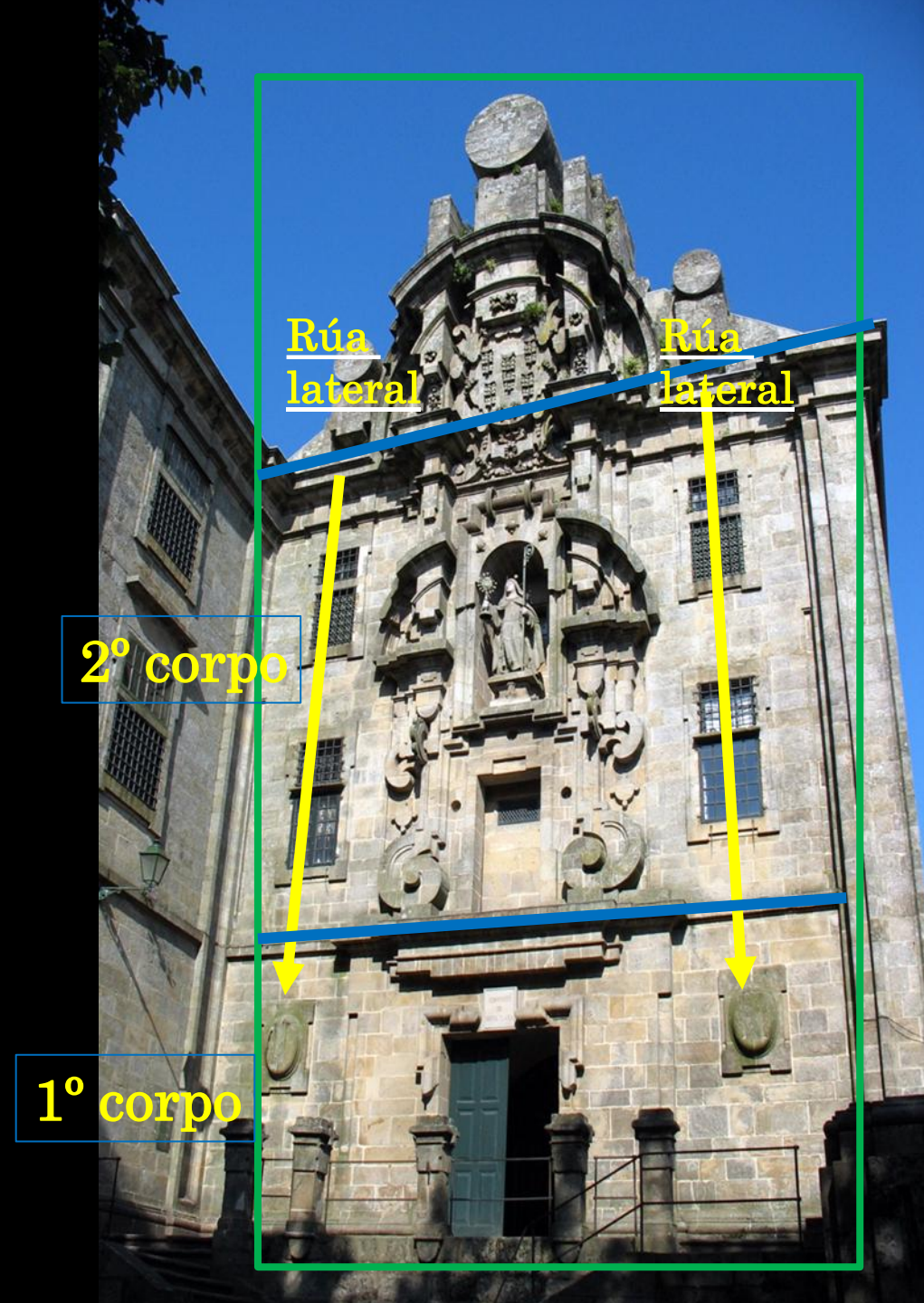
A **cornixa** *continúase* por un **FRONTÓN CURVO**, *similar* ao anterior, pero **moito máis saínte**.

Sobre o **ROBUSTO FRONTÓN** os **colosais cilindros** que producen *sensación extraordinaria* de **movemento** e **inestabilidade**.

As **RÚAS LATERAIS**
son *sinxelas*

No **1º corpo** a *cada lado*, unha **cartela** ou **placa** de **dobre plano** e sobre elas un **óvalo** ou **elipse rimando** coas **partes altas**.

No **2º corpo** as **xanelas enmarcadas**; *xogando en simetría* coa **rúa central** como **eixo**



A **fachada** por estar **atrasada** en relación ao **muro do convento**, goza dun **espazo diante** aproveitado para construír a **DOBRE ESCALINATA** de **tres tramos** que dá acceso a **porta**.

Todo feito en **PEDRA**. Tanto a **balaustrada** como os **pedestais** repiten varios motivos de **placas** ou **círculos** similares aos do **frontis**.





Na **FACHADA** obsérvase:

- o *non uso da orde clásica de columnas*
- apenas sen decoración vexetal
- tendencia a levar os grandes volumes ás partes altas.



O artista saca o *máximo partido á pedra*, ao *duro e áspero granito* co uso de *elementos xeométricos* en *formas rectangulares ou circulares*, para conseguir calidades no *rudo material*.



Consegue *producir efectos de luz e sombra* coa *alternancia de van e macizo*.

A *sensación* de *inestabilidade* conséguese cos *volumes* e as *masas* na parte superior, coas *voadas cornixas e grandes placas*.



AS OBRAS OBXECTO DE ESTUDIO para as EBAU

BARROCO:

ESCULTURA E PINTURA en ESPAÑA

1. *Gregorio Fernández: A Piedade.*
2. *Velázquez: O aguador de Sevilla.*
3. *Velázquez: A fragua de Vulcano.*
4. *Velázquez: A rendición de Breda*
5. *Velázquez: As Meninas.*

ARTE BARROCA EN ESPAÑA:

GREGORIO FERNÁNDEZ
VELÁZQUEZ

ESCULTURA BARROCA EN ESPAÑA:

GREGORIO FERNÁNDEZ

ESCULTURA BARROCA ESPAÑOLA

As circunstancias históricas de **ESPAÑA** determinan características propias na **ESCULTURA BARROCA**.

En **Italia** e **Francia** a **ESCULTURA** é de mármore e bronce e temas **mitolóxico e alegórico**.

En **España** o predilecto é a **MADEIRA POLICROMADA** e **tema** case **exclusivo o relixioso**

Retablos e imaxes de culto ao servizo da **CONTRA-REFORMA** para acercar ó crente ao **FEITO RELIXIOSO** coa **sensibilidade**, excitando a **devoción**.



APOLO ATENDIDO POLAS NINFAS. Mármore.
GIRARDON.
Versalles. Francia. 1673

LA MAGDALENA PENITENTE
PEDRO DE MENA. 1664.
En Madera
171 x 52 cm

O **REALISMO** da **madeira policromada** é o **adecuado**, e as **Confrarías (S. Santa)** demandan imaxes nas **procesións**.

Aparece o **PASO PROCESIONAL**, 1º en **Castela** e logo **Andalucía**

Polo **desexo** de **realidade** úsanse **elementos reais**: *teas, pelo, bágoas de cola ...* Chégase ás “**IMAXES DE VESTIR**” se talla **cabeza, mans e pés**.

Na **1ª ½ do S. XVII** a **ESCULTURA ESPAÑOLA** permanece **o marxe** da **evolución** noutros **países**: **dinamismo, movemento, dramatismo, teatralidade**.

A **IMAXINERÍA** do **S.XVII**, da tradición do **XVI (JUAN DE JUNI)**, avanza ao **REALISMO NATURALISTA**.

Santo Entierro. Juan de Juni 1540



A **finais** do **S. XVII**, e no **XVIII**, *incorpóranse novidades berninescas.*

No **S. XVII** hai 2 **ESCOLAS DE IMAXINEROS**:

1-A CASTELÁ: Valladolid de **GREGORIO FERNÁNDEZ e Madrid.**

2- A ANDALUZA: Sevilla de **JUAN MARTÍNEZ MONTAÑÉS e Granada** de **ALONSO CANO.**

No **S. XVIII** hai que destacar a **ESCOLA LEVANTINA**, centro en **Murcia (SALZILLO).**

SAN BRUNO.

Realismo barroco de la escuela sevillana
Juan Martínez Montañés
España, Sevilla.1634



Nas **ESCOLAS** hai **diferenzas**:

EN CASTELA predomina o patético, o sufrimento nas figuras das **DOLOROSAS** ou os **CRISTOS** atados á columna (*Ecce Homo*) de **anatomías torturadas e sangue**.

Gregorio Fernández
Ecce Homo



Escuela andaluza. Sevilla/Granada
A Inmaculada do facistol, 1655
Sancristía da Catedral de Granada.
Alonso Cano

En **Andalucía**, é
maior o *idealismo*
preocupación pola
anatomía e non polo
patético.



FICHA TÉCNICA:

GREGORIO FERNÁNDEZ (1576-1636)

OBRA- TÍTULO: GRUPO ESCULTÓRICO DA PIEDADE (con dous ladróns)

UBICACIÓN: Museo nacional de Escultura, Valladolid.

AUTOR: *GREGORIO FERNÁNDEZ*

COMITENTE: confraría de Valladolid para substituír o antigo paso.

TEMÁTICA/Función: *relixiosa / paso de semana santa, propagandística*. A Virxe recibe o corpo morto do seu Fillo. Patetismo barroco; contrareforma.

ESTILO: *BARROCO en talla madeira. ESCOLA CASTELÁ DE IMAXINERÍA*.

CRONOLOXÍA: 1613-16; 1º 1/4 S.XVII.

MATERIAIS/TÉCNICA: madeira policromada. Talla en madeira. Material tradicional en España. Inclusión de postizos (ollos de cristal, dentes de hasta, ...) que aumenten o realismo

CARACTERÍZASE: Acompañada cos ladróns na cruz, a ambos lados da Piedade, e as figuras de San Xoán e a Madalena.

DIMENSIÓNS: 175 cm de altura

OUTRAS OBRAS: *Inmaculada; Santa Teresa; Ecce Homo; ...*





CRISTO FLAGELADO

Escultura en madeira
tallada e policromada,
1616,

Gregorio Fernández
Valladolid

Escultura barroca española.
Escuela castellana

Gregorio Fernández (1576-1636)

Nado en **Sarria (Lugo)**; afincado desde moi novo en **Valladolid**; máximo representante da **ESCOLA CASTELÁ DE IMAXINERÍA**.

Creador de **tipos iconográficos**; os seus **CRISTOS atados á columna**, as súas **PIEDADES**, **INMACULADAS** ou **SANTA TERESA** gozaron de gran **popularidade** con **numerosas versións** do taller ou imitadores.

A INMACULADA CONCEPCIÓN 1623

GREGORIO FERNÁNDEZ

MADERA POLICROMADA

**IGREXIA DO CONVENTO DA CONCEPCIÓN
DEL CARMEN, VALLADOLID**

ESCULTURA BARROCA. ESCUELA CASTELLANA



A PIEDADE:

O **TEMA** é a Virxe que *recibe o corpo morto do seu Fillo e eleva o brazo dereito en sinal de dor.*

O **ademán** de **angustia** e **soidade** contrasta coa **serenidade** do corpo inerte do seu **Fillo**, ao que **sostén** apoiando a man esquerda fortemente.





A PIEDADE:

Hai **actitude**, de **NAI**, de petición de axuda, comprensión, compaixón; busca ao **espectador** que contempla a **ESCENA** no **paso procesional pola rúa, *diante dos seus ollos***.

A **comunicación co espectador** e a **teatralidade** da **escea** son trazos **BARROCOS**.





O tema do sufrimento de María durante a Paixón refórzase a partir do ano 1100.

MARÍA sufriría unha COMPASSIO paralela á PASSIO de Cristo. María elévase á condición de corredentora.

O sufrimento de María no Calvario respondería á profecía de Simeón (Lucas 2,33-35).

Agora María pide a compaixón do espectador que contempla o paso procesional en procesión.





Lucas 2,33-35

“O pai e a nai do neno quedaron marabillados polo que se dicía del.

Simeón deulles a súa bendición e díxolle a María, a nai de Jesús:

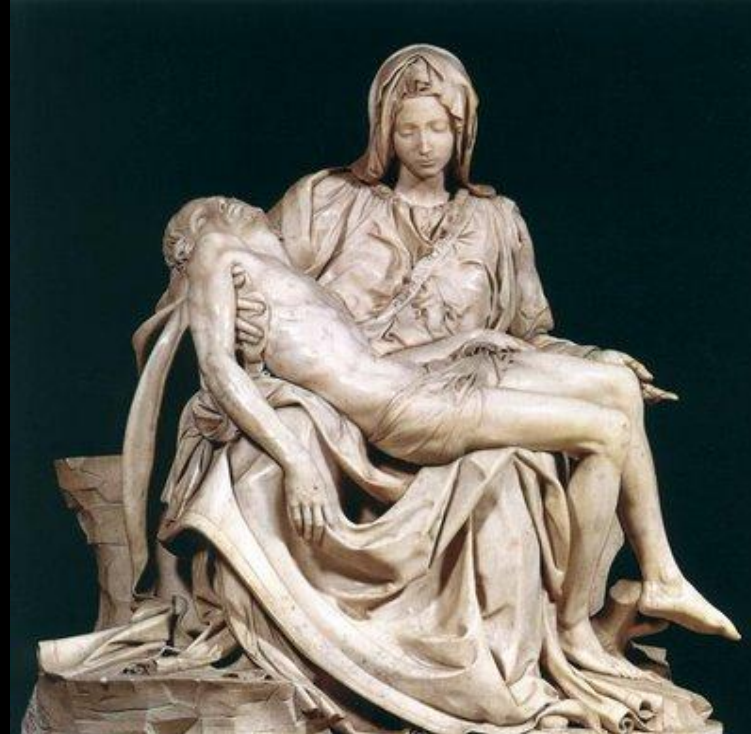
«Este neno está destinado a causar a caída e o levantamento de moitos en Israel, e a crear moita oposición,[a fin de que se manifesten as intencións de moitos corazóns.

En canto a ti, unha espada atravesarache a alma».”

En relación coa **COMPOSICIÓN**, debemos sinalar que: o corpo de **Cristo** ao estar en **diagonal** da **asimetría** ao **CONXUNTO**.

Rompe o esquema piramidal clásico que **impuxera** **MA** na **PIEIDADE** do Vaticano.

O tratamento **realista** do **espido** indica a **madurez** na **escultura** de **GF**.





COMPOSICIÓN

A amplitude de
roupaxes con *amplos* **plegues**
duros, **ríxidos** (*sensación*
almidonada), **acartonados**,
ofrecen contrastes lumínicos
BARROCOS, *derivados* de
modelos **flamencos** do S. XV.

Coida a **POLICROMÍA**
sen traballala *persoalmente*



GF é o mellor
expoñente da
escultura barroca
castelá, de escola
de Valladolid.



Na obra de GF apréciase un estilo persoal para a EXALTACIÓN RELIXIOSA, que *interpretou* de xeito sinxelo, inmediato cara o espectador.

Busca levar a sensibilidade relixiosa ao pobo.

O pobo o entende: cantidade de obras sairán do taller.



A DOCTRINA CONTRARREFORMISTA de TRENTO e os *clientes* (igreja e confrarías) **esixían FIGURAS** que *parecesen vivas*.

GF lles da un **realismo extraordinario**. A *veracidade* non *impide* o **sentido MÍSTICO**:

Dará **protagonismo a mans e cabezas, talladas con precisión en cada detalle**.



PINTURA BARROCA EN ESPAÑA:

DIEGO VELÁZQUEZ

A PINTURA BARROCA EN ESPAÑA

Na **PINTURA BARROCA HISPANA** triunfa da **tendencia** que privilexia o **REALISMO**, nos aspectos dolorosos e patéticos.

Características relevantes :

1- **Temática:** relixiosa, ascética ou mística, destacan a *éxtase*, *mirada ao ceo*, etc. **VELÁZQUEZ** incorpora a *paisaxe* e a *fábula pagá*. É frecuente o retrato e bodegóns.

2- **Ausencia de sensualidade:** vixilancia contra a tolerancia, fronte a **ITALIA** ou **FLANDES**.

3- **Tenebrismo:** non é mero recurso importado de Italia. Destaca o cedo en que os nosos pintores estudan a luz.

Juan de
Valdés Leal
1672



Adóitase **clasificar** aos pintores do **BARROCO** pola **localización xeográfica** dos centros de traballo:

Escola valenciana,
Escola sevillana
Escola madrileña.

Esta **clasificación** é insuficiente por **2 motivos**:

1- Non **explica** as **diferenzas** na mesma escola.

2- Non **explica** a **evolución pictórica** desde o **manierismo** á **decadencia** da arte **Barroca**.



**SAN LUÍS ADORANDO Á VIRXE
E AO NENO**

**CLAUDIO COELLO. 1665
ESCOLA MADRILEÑA**



DIEGO RODRÍGUEZ DE SILVA E VELÁZQUEZ

Sevilla, 1599 - Madrid, 1660

VELÁZQUEZ foi primoxénito dun **FIDALGO** pouco rico, de familia oriúnda de Portugal nado en Sevilla, chamado **Juan Rodríguez**, e de **Jerónima Velázquez**, muller de abolengo de pouco patrimonio. Adopta o apelido da súa nai., asinando «*Diego Velázquez*» ou «*Diego de Silva Velázquez*».

Recibiu **educación esmerada** en filosofía, letras e idiomas, ademais na súa paixón: a **pintura**.

Estuda e practica a pintura na cidade natal ata os 24 anos. Trasladarase a **MADRID**, á **Corte** ata a súa morte en 1660.



MESTRE “XIGANTE”,
COLOSO, na arte pictórica, DIEGO
VELÁZQUEZ, tiña *carácter discreto*,
reservado e sereno.

Disciplinado e concienzudo,
non lle gustou a dureza do ensino do
mestre pintor *Herrera o Vello*, con
quen pasou breve tempada. Aos 12
anos inicia a súa aprendizaxe no
taller do modesto pintor e excelente
persoa que fora FRANCISCO
PACHECO, onde permanecerá ata
1617, cando xa é pintor independente.

Con 19 anos, *casa con Juana*
Pacheco, filla do seu mestre e terá 2
fillas.

A Adoración dos Magos
Etapas sevillana



ETAPAS NA SÚA PINTURA

- I. 1617 1623 ETAPA SEVILLANA:
de estilo tenebrista, influencia de
Caravaggio

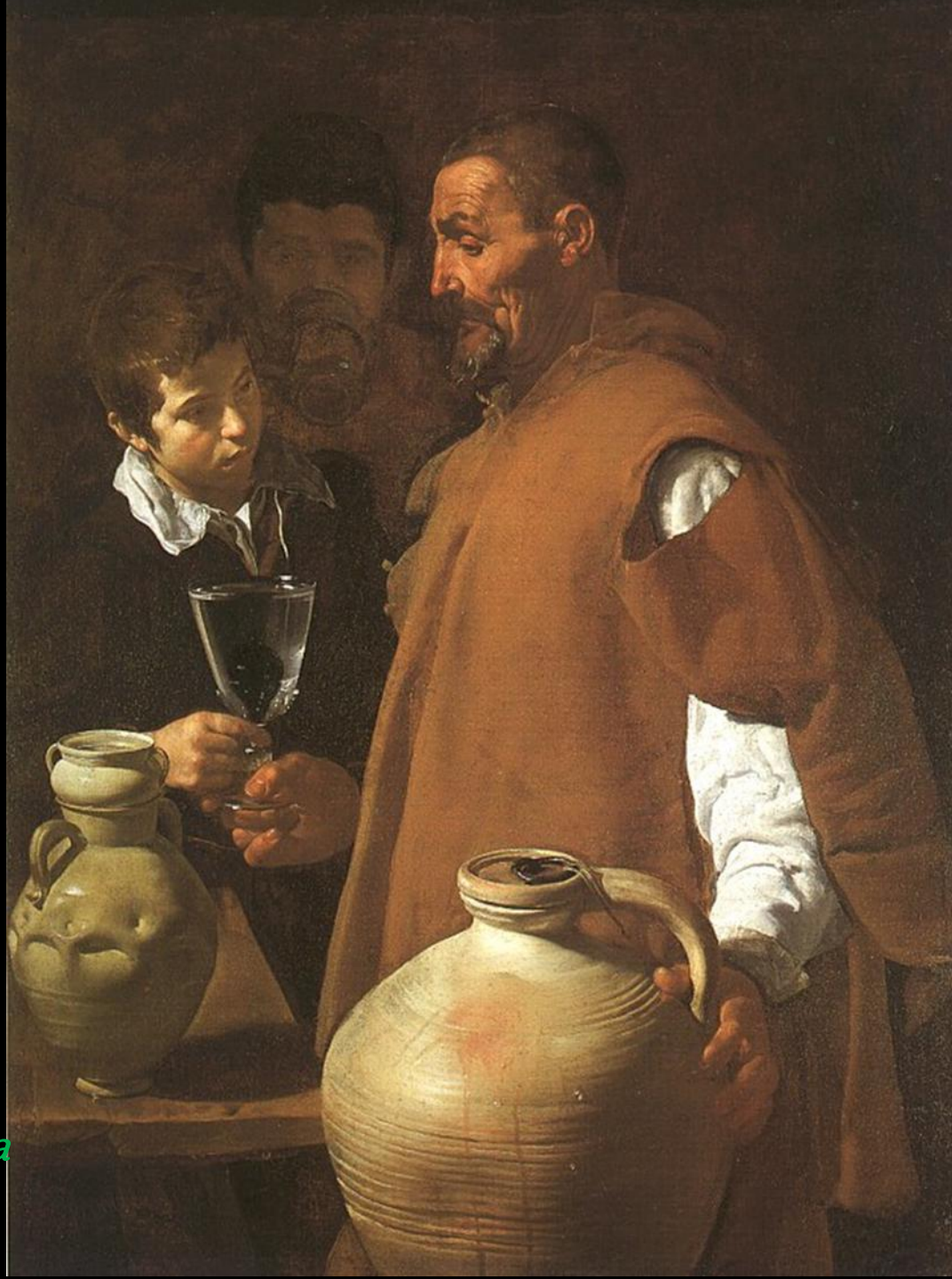
Obras:

O Aguador de Sevilla

A Adoración dos Magos

Nestes primeiros anos ten éxito
coa súa pintura.

O Aguador de Sevilla



II. En 1623 en MADRID obtén o título de PINTOR DO REI FELIPE IV. Ascende con *RETRATOS* do Rei e o cadro *Os Borrachos -Baco-* Contacta con Rubens en Madrid

III. En 1629 viaxa a ITALIA, é a 2ª aprendizaxe coas obras de TIZIANO, TINTORETTO, MA, RAFAEL e LEONARDO. En ITALIA pinta a *Frágua de Vulcano* *A Túnica de Xosé*
Regresa a MADRID 2 anos despois.



FELIPE IV 1628.
ETAPA MADRILEÑA.

IV Na década de **1630**, recibe **encargos** como *As Lanzas*, ou retratos ecuestres e de caza.

A **PINTURA** faise *colorista* con excelentes **retratos**: o de *Martínez Montañés* ou *A Dama do Abanico* obras mitolóxicas: *A Venus do Espello* ou escenas relixiosas: o *Cristo Crucificado*.

CRISTO CRUCIFICADO
Hacia 1632
ETAPA MADRILEÑA de 1630



V. En 1649 a 2ª viaxe a ITALIA;
triunfa co papa *Inocencio X* -
excelente retrato-

VI. Regresa en 1651 a MADRID con
obras de arte compradas para
Felipe IV. Ten obsesión de
conseguir o hábito da Orde de
Santiago ennoblecimiento; pinta
pouco. Destacan:

As Hilanderas

As Meninas. A famosa cruz
deste cadro a obten en 1659.

VELÁZQUEZ morre en
MADRID 6 de agosto de 1660 con
61 anos.



AS FIANDEIRAS ou
A FABULA DE ARACNE
1657
ULTIMA ETAPA MADRILEÑA



FICHA TÉCNICA: DIEGO VELÁZQUEZ (1599-1660)

OBRA- TÍTULO: *O Aguador de Sevilla*

UBICACIÓN: *Londres. Wellington Museum (Apsley House)*

AUTOR: *Diego Velázquez.*

Regalada por *Fernando VII* ao xeneral *Arthur Wellesley* en recoñecemento a súa axuda na Guerra da Independencia.

TEMÁTICA / Función: Costumbrista; alegórica simbólica. As tres idades do home Pintura de xénero na que destaca o bodegón.

ESTILO: **BARROCO** ; *etapa sevillana.*

CRONOLOXÍA: 1616-1620 1º 1/4 S.XVII.

MATERIAIS/TÉCNICA: oleo sobre lenzo

CARACTERÍZASE: Obra mestra da etapa sevillana do pintor, levouno a **Madrid** como parte da súa presentación, o que indica a alta estima do pintor polo cadro. Destaca polos fortes contrastes de luz/sombra; reflicte a tendencia ao tenebrismo da pintura española.

DIMENSIÓNS: **106 X 82 cm**

OUTRAS OBRAS: *A vella fritindo ovos; Retrato de Felipe IV, A fragua de Vulcano; A rendición de Breda; A familia de Felipe IV; as Fiandeiras; A venus do espello.*



É un óleo sobre lenzo que pertence á **colección Wellington** de Londres. **OBRA MESTRA** da **ETAPA SEVILLANA**.

Para algúns historiadores pintouse en Madrid. Non foi tal, o modelo foi un curso chamado "**O Corzo**", popular na **Sevilla** de entón.

O pintaría entre **1616 e 1620** levouno a **Madrid** como parte da súa **presentación**, o que indica a alta estima o **pintor** polo **cadro**.





Representa en 1º termo a un home de idade avanzada, un vello aguador que tende coa man dereita unha elegante copa de cristal a un neno. Entre ambos se interpón máis ao fondo un mozo que bebe dunha xarra de vidro.

A **escena** é nun exterior, polas peculiaridades do **oficio de aguador**; exterior en *penumbra*.

O **AGUADOR** *dignamente representado*, de **gran porte**, con **presenza física**, curtido á *intemperie* e psicoloxicamente **caracterizado** como **home experimentado, forte, sosegado**.





Viste unha *capa parda*; da manga descosida asoma a branca camisa, vestimenta que *reflicte certa dignidade* sendo modesto.



Tende ao **NENO** unha **copa** de **fino cristal** cun **figo**, para *aromatizar* a **auga**. O **Neno** coa *cabeza inclinada*, colle a **copa**. Pola *vestimenta* de *traxe escuro* e *pescozo*, **branco** parece ter *certa* consideración social



Os **2 personaxes**, sen comunicación entre si, parecen ensimesmados nos seus pensamentos.

Entre as súas cabezas vese a **3ª figura**, un **mozo bebendo** que, a pesar de verse en penumbra é unha figura rematada, que se fai tenue só pola degradación do foco de luz.





*Podería representar
as “tres idades do home”:*

*O vello tende a copa
do coñecemento ao neno,
quen a recolle con
gravidade polo que isto
significa. O home do fondo,
bebe con ansia.*

Outros autores *cren* que a tea suporía a alegoría de **3 idades importantes** na vida de **VELÁZQUEZ** 11, 21 e 56 anos.

- Aos **11** anos, entra no *taller* para aprender a pintar.
- Aos **21** pinta a obra, xa convertido en mestre ...
- Sendo apoiado polo seu mestre **Pacheco**, naquel momento con **56** anos.





A obra ten un **tratamento de luz tenebrista**.

A **espiral luminosa** dada polo **cántaro do 1º termo**, saída dun foco externo ao lenzo, *matiza* os volumes, **degradándoos** para perderse no **fondo indeterminado**.



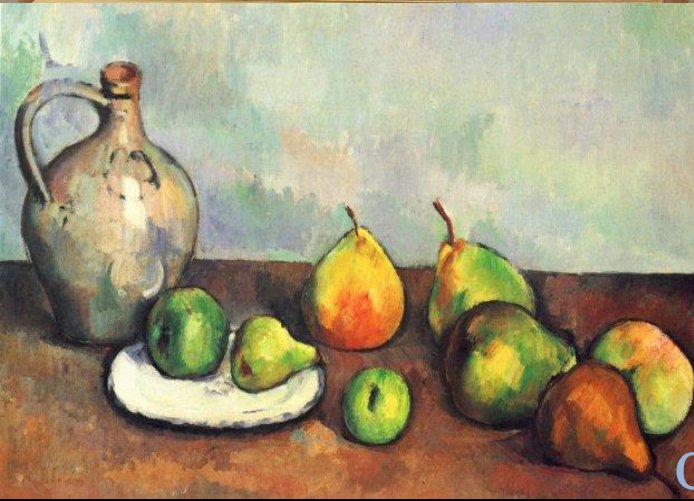
O coidado no **DEBUXO** e nas **materias** é extremado.

Os **BODEGÓNS** dos obxectos son **soberbios**, **destaca** a **representación do *basto barro*** co que está feito o **CÁNTARO**, do que ***escorregan algunhas pingas de auga***.

O **cántaro grande**, de conseguido **realismo** en estrutura e volume é o precursor dos bodegóns de **CEZANNE** e **JUAN GRIS**.



Juan Gris.



Cezanne



Historia do cadro:

Dende 1623 queda en palacios ou aposentos reais. Goya gravouno en augaforte.

Durante a Guerra de Independencia o irmán de Napoleón, o rei José I, o leva. Na batalla de Vitoria (1813), cae nas mans do xeneral Arturo Wellesley. Fernando VII, reposto no trono de España, o regalou.

Hoxe segue no Museo Wellington, en unión doutras dúas obras adscritas a Velázquez.





**O TRIUNFO DE BACO
OU
OS BORRACHOS,
1628 -1629
1ª Etapa en Madrid
DIEGO VELÁZQUEZ.**

FICHA TÉCNICA: DIEGO VELÁZQUEZ (1599-1660)

OBRA- TÍTULO: *A fragua de Vulcano*

UBICACIÓN: *Museo do Prado, Madrid*

AUTOR: *Diego Velázquez. A obra faise por vontade do autor.*

TEMÁTICA/Función: **Mitolóxica, alegórica;** a infidelidade; a comunicación a Vulcano do adulterio da súa esposa. Alegoría das artes nobres (Apolo), visitando e dominando ás manuais (Vulcano e os cíclopes).

ESTILO: **BARROCO;** etapa 1ª estancia en ROMA. CRONOLOXÍA: 1630; S.XVII.

MATERIAIS/TÉCNICA: **oleo sobre lenzo**

CARACTERÍZASE: Uso de cores cálidos nos primeiros planos e frío nos alonxados. Vulgariza a mitoloxía; son traballadores da fragua. Estudio anatómico dos espidos.

DIMENSIÓNS: **223X 290 cm**

OUTRAS OBRAS: *O Aguador de Sevilla; A vella fritindo ovos; A fragua de Vulcano*



En relación co **CONTEXTO** da **1ª etapa italiana**, débese dicir que esta obra xunto coa *Túnica de José* pintouse na estancia de **Velázquez** en **Roma** entre **1629-31**.

A **Roma** do papa **URBANO VIII** era o centro artístico occidental e da **pintura BARROCA**; **VELÁZQUEZ** cambia e *asume* a corrente **COLORISTA** e **DINÁMICA** e esquece os ensinamentos de Sevilla.

En Italia admira a *pintura* do **XVI** e contemporáneos **Tintoretto** **MA Ribeira**.



*Desde 1629 a 1631, realiza a primeira viaxe a Italia, onde coñecerá a obra dos pintores renacentistas romanos e venecianos, visitando ademais Ferrara e Nápoles, onde contactou co pintor español **Rivera**.*



*Durante esta viaxe realizou:
“A Fragua de Vulcano”, de xénero
mitolóxico.*

*“A Túnica de Xosé” bíblico
Neles advírtese a influencia dos
pintores italianos.*

En canto a **ICONOGRAFÍA**
é preciso sinalar:

VULCANO, o **Deus ferreiro**,
recibe na súa **FRAGUA**, a visita de
APOLO, cuberto cunha túnica
amarela e coroado por **raios de sol**.

O motivo da visita é
*comunicar ao ferreiro que a súa
dona, **VENUS**, foille infiel con
MARTE.*

VULCANO é o personaxe
máis preto de **APOLO**, cun pano
branco na cabeza, e o seu rostro
reflicte o *asombro* e a *sorpresa* da
noticia.



VULCANO leva o martelo e as tenazas co anaco de ferro candente que estaba a forxar, quizá para as armas de **MARTE**, deus da guerra.

Con **VULCANO**, na fragua, **4 Cíclopes** co torso espido pola calor. A eles sorprendeulles a noticia e as súas expresións o demostran.

Todos levan ferramentas nas mans e todos interrompen o traballo pola aparición inesperada e a noticia do **ADULTERIO**.





O escenario é a **FRAGUA**, un interior; pola tradición en **Sicilia**, nas profundidades **Etna**.

Aparecen os **elementos propios** do **traballo**: *tenazas, xunque, martelos, anacos de ferro, o lume, espadas e armaduras*.

Na **cheminea** hai algúns obxectos máis: *a xerra branca de louza, vasos e un candil*.

Detrás de **APOLO**, ao fondo á esquerda, pódese ver unha pequena **paisaxe**.



O TEMA DO CADRO,
quizá sexa o poder da palabra:

A influencia da
invención sobre as accións e
sentimentos humanos.

É unha variación sobre
o tema velazqueño da
superioridade da idea sobre o
traballo; as artes nobres (Apolo),
visitando e dominando ás
manuais (Vulcano e os cíclopes).

Este cadro é un
precedente das *Hilandeiras*



Os PERSONAXES

VULCANO, o grego HEFAISTOS, fillo de Zeus e Hera, é o deus do lume.

De pequeno foi arroxado desde o alto do monte Olimpo e quedou collo para sempre (de aí a torsión nas costas con que lle pinta Velázquez). A pesar do seu defecto físico casara con VENUS, a máis fermosa e coqueta das deusas. Coma señor do lume, VULCANO o era tamén da metalurxia e fabricaba as armas dos mellores guerreiros: AQUILES ou MARTE.

APOLO, un dos 12 deuses do Olimpo, fillo de Zeus e Leto, e irmán da deusa Artemisa. *Deus da poesía, preside a asemblea das nove musas e leva coroa de loureiro, como os poetas. Identifícaselle co sol (HELIOS), que todo o ve e en calidade de tal é como aparece neste cadro.*





OS CÍCLOPES: Os 3 do 1º plano poden ser os Fillos do Ceo e a Terra, segundo **Ovidio**, chamados **ARGES**, **ESTEROPES** e **BRONTES**, nomes que evocan o raio, o lóstrego e o trono, son forxadores e axudantes de VULCANO, traballando nunha armadura. A figura do fondo sería **TIFÓN**.







En canto a **TÉCNICA:**
VELÁZQUEZ pinta
este cadro por *vontade propia*;
pintura de *temática*
mitolóxica, considerada das
máis importantes por requirir
coñecementos de Hª,
literatura, composición, etc.
non só habilidade.



Axústase á tradición
CLASICISTA pola importancia do
ESPIDO académico.

Os CÍCLOPES, con
diferentes posturas e torso
espido, son unha *galería de
personaxes, posturas e actitudes*,
alarde de estudos anatómicos e
fisionomías.



A *Fragua de Vulcano* un punto de inflexión na **PINTURA** de **VELÁZQUEZ** polo **tema** e **técnica**.

Tecnicamente crea un espazo tridimensional: as figuras móvense nun círculo arredor do xunque.





A **gama de cores** é máis **fría** que nas obras anteriores.

A **LUZ** abandona o xogo de **claroscuro** e baña a estancia de *xeito* matizado e *difuminado*.

O **FOCO 1º e PRINCIPAL** en torno a **APOLO**: a que **entra** da esquerda e **tamén** pola **aureola** e a **xanela** de **atrás**.



O **2º FOCO**, entre os 2 cíclopes, perde importancia: apagado polo **martelo** que tapa parte do **resplandor**.



A maior **RIQUEZA DE CORES** concéntrase en **APOLO**,
contrapunto aos **tons marróns** do resto do cadro: **azul** na
paisaxe; **verde** na **coroa de loureiro**, **mostaza** no manto
e **azul** nas sandalias

A pincelada é máis *lixeira, fluída*; a pintura non é tan opaca como na etapa sevillana.

As figuras ou obxectos *superpóñense* para dar profundidade



Como remate sinalar que **VELÁZQUEZ**, modifica a obra e ten *Arrepentimentos: quita e pon cousas, cambia posturas, xestos; p.e. ao cíclope agachado en 1º plano deulle un aire máis serio e adulto do que tiña ao inicio.*

O *cíclope* do fondo queda *esvaecido* pola **distancia**, frecuente en **VELÁZQUEZ**



Por último, VELÁZQUEZ,
como noutras pinturas mitolóxicas,
trae o mito á vida cotiá:

*Substitúe aos cíclopes dun
só ollo na fronte, como Polifemo, por
4 contemporáneos seus.*

Desmitifica os mitos igual
que CARAVAGGIO cos temas
relixiosos.





Espacio fantasioso:
Apolo inundado de
luz sobrenatural
Colores alaranxados

Espazo real: Vulcano e axudantes
tratados con naturalismo
(cores ocre)

Características barrocas:
Teatralidade, captación do
instante, etc.

Calidades matéricas:
Metal incandescente
Bruído de armadura

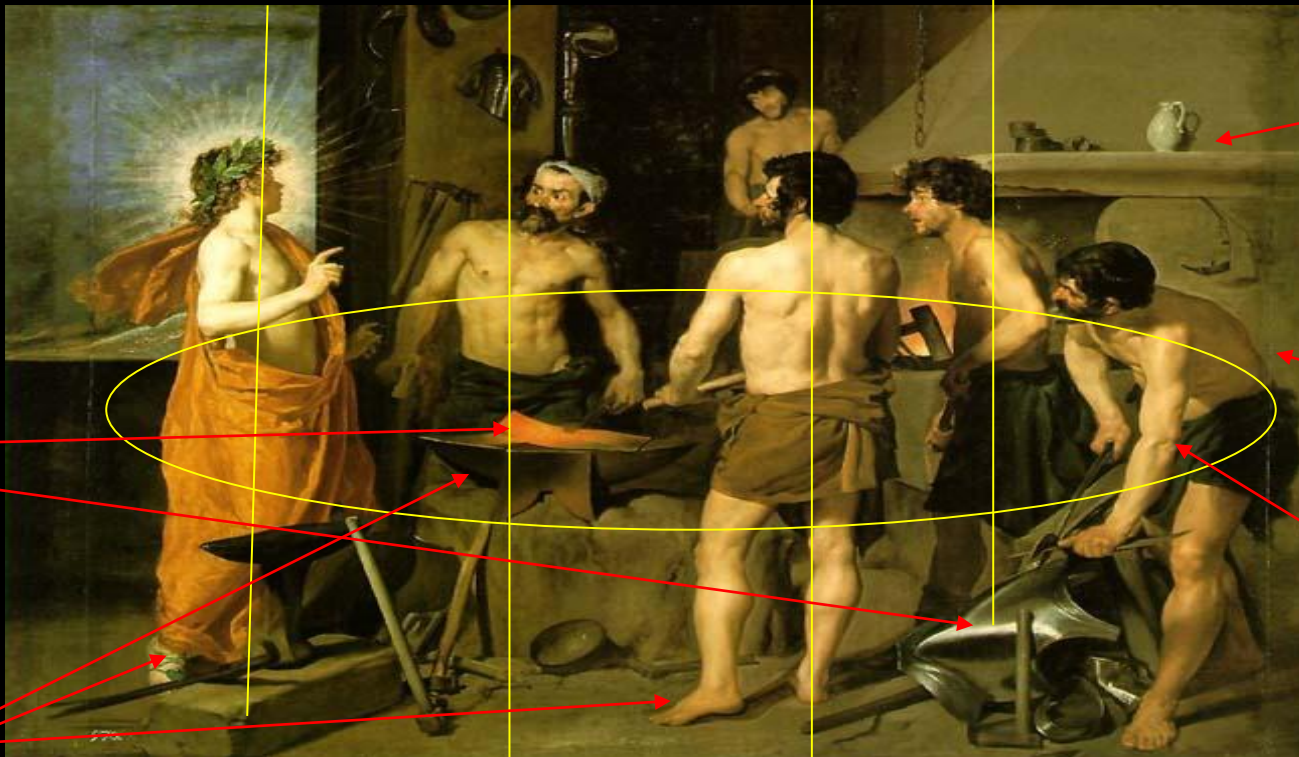
Composición veritcal.
Cada personaxe escalonado
para incrementar sensación
de profundidade espacial

Multiplicidade de
obxectos

Predominio de cores
cálidos

Personaxes agrupados
nunha elipse

Estudio anatómico
de espidos



Diego Rodríguez da Silva y Velázquez
A fragua de Vulcano

FICHA TÉCNICA: DIEGO VELÁZQUEZ (1599-1660)

OBRA- TÍTULO: *A rendición de Breda ou As Lanzas*

UBICACIÓN: *Museo do Prado, Madrid*

AUTOR: *Diego Velázquez.*

TEMÁTICA/Función: **Histórica; propaganda.**
Rendición da cidade de Breda (Holanda) ante as tropas españolas o 2 de xuño de 1625, tras nove meses de asedio. É o momento en que o gobernador da cidade, Mauricio Nassau, entrega as chaves da mesma ao xeneral xenovés que manda as tropas españolas, Ambrosio de Spínola, o 5 de xuño daquel mesmo ano.

ESTILO: **BARROCO; etapa de Madrid; despois da 1ª estancia en ROMA.**

CRONOLOXÍA: **1634-35; S.XVII.**

MATERIAIS/TÉCNICA: **oleo sobre lenzo**

CARACTERÍZASE: **Uso de cores cálidos nos primeiros planos e frío nos alonxados.**

DIMENSIÓNS: **307 X 367 cm**

OUTRAS OBRAS: *O Aguador de Sevilla; A vella fritindo ovos; A fragua de Vulcano; A Rendición de Breda; As Meninas*



Spínola seguía as ordes do rei F.IV, quen lle mandara a mensaxe: "*Marqués de Spínola, tomade Breda*".

Breda, era estratéxica no control da navegación fluvial e do camiño de Anveres. Os holandeses usaron sistemas defensivos sofisticados: trincheiras e obras de enxeñería complexas que permitían alagar as zonas de ao redor.

A cidade críase inexpugnable.

A conquista foi un éxito na contenda e elevou a moral do exército español.

En 1639 a cidade sería reconquistada para os holandeses.





PERSONAXES

Ambrosio de Spinola naceu en Xénova en 1569. Procedente de familia de banqueiros vinculados á monarquía española. Velázquez o coñeceu na 1ª viaxe a Italia e fixo o seu retrato, que lle serviría para o cadro *As Lanzas*.

Justino de Nassau, o gobernador de Breda, fillo ilexítimo de Guillermo de Orange. Asinou a capitulación e entregou as chaves ao xeneral español.

O artífice da defensa fora o seu irmán Mauricio de Nassau, morto antes de finalizar o sitio de Breda.



Do **CONTEXTO HISTORICO** do cadro, debemos sinalar que **VELÁZQUEZ** pinta *As Lanzas* entre 1634 e 1635 no *momento crucial* do cambio na súa pintura a partir da 1ª viaxe a Italia.

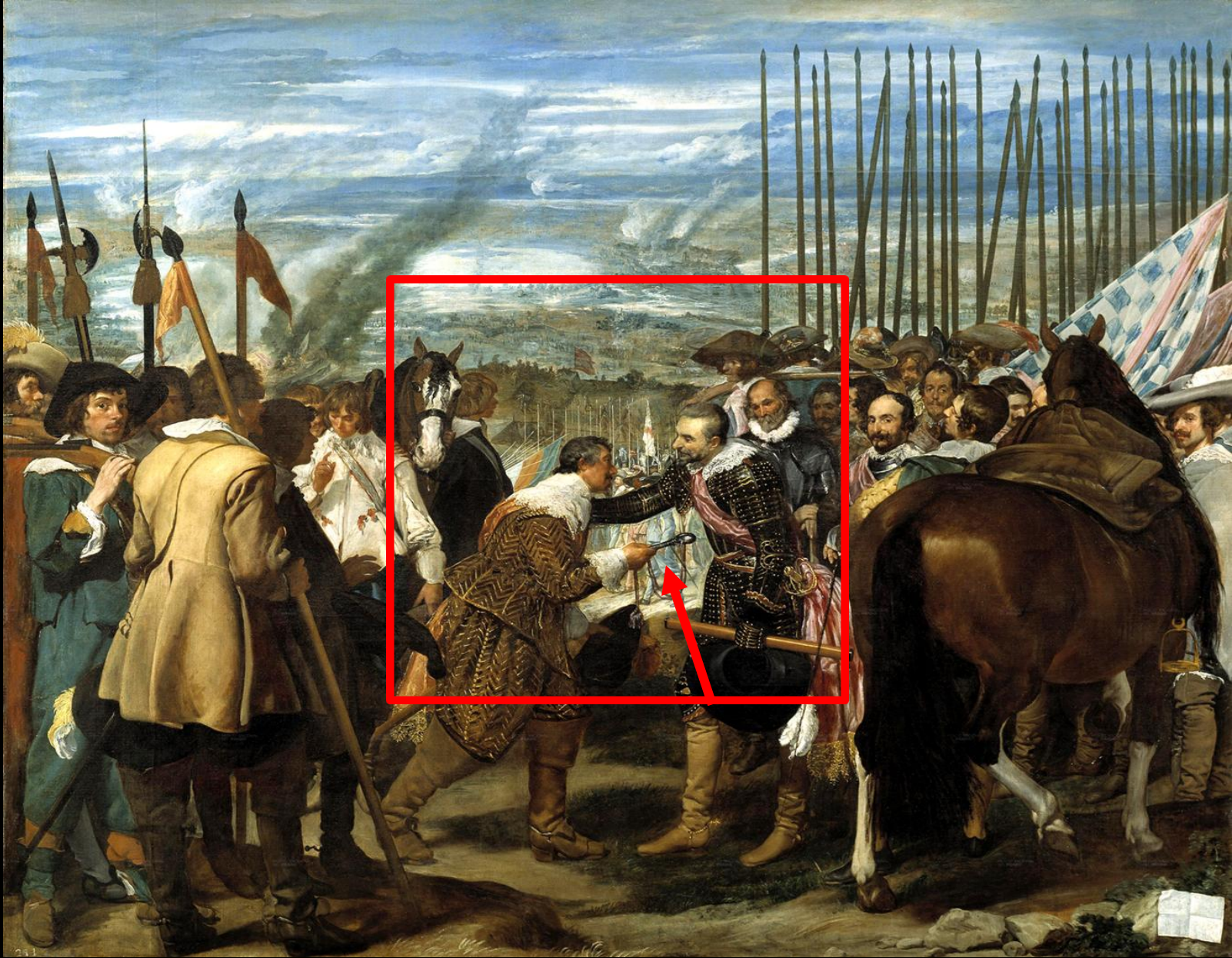
Pintado para o **Salón de Reinos** do **PALACIO DO BO RETIRO**, programa iconográfico que *celebra* a política exterior do **Conde Duque de Olivares** e os **triunfos** da monarquía, momento político favorable a **España** na **Guerra dos 30 anos**



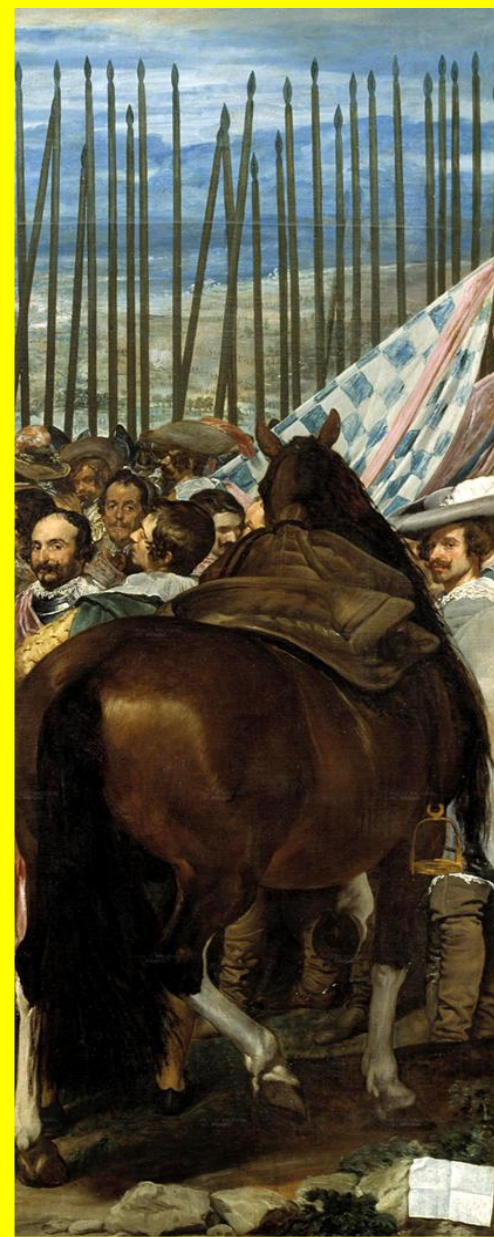
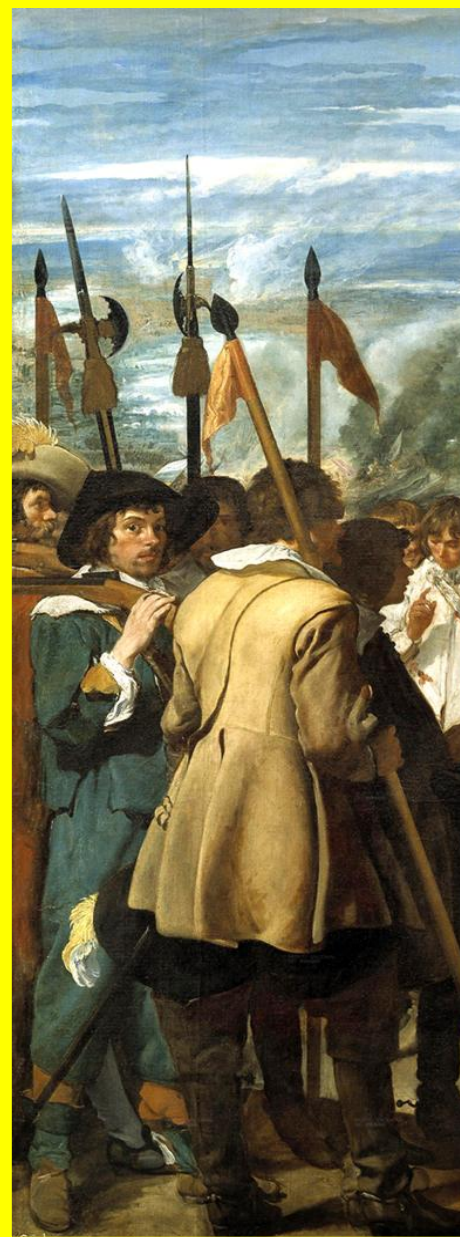
En canto á TÉCNICA e COMPOSICIÓN:

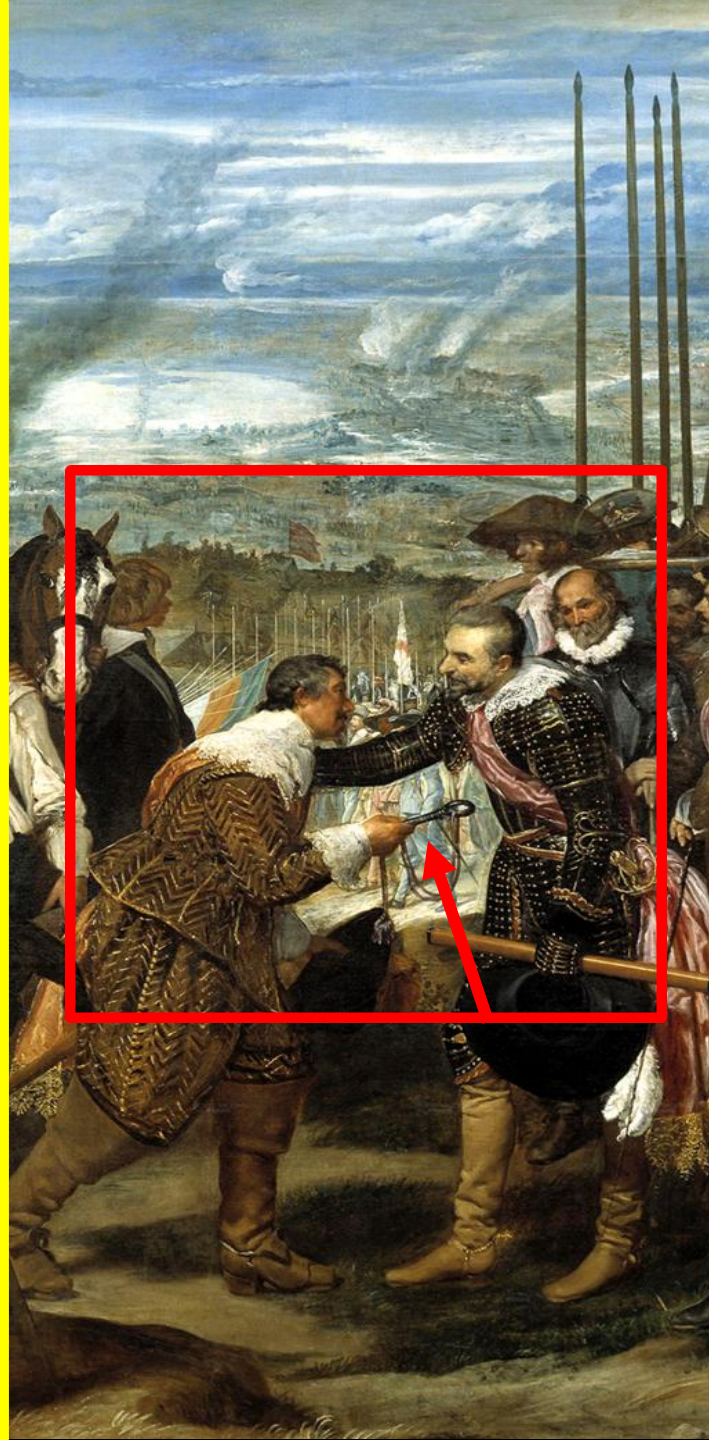
O centro da composición é o encontro dos 2 xenerais e a entrega das chaves, *motivo* do cadro, os outros elementos o resaltan.

O cabalo, as lanzas e os grupos de soldados do 1º plano son a BARREIRA óptica para que o espectador non se perda no *fondo* de paisaxe.

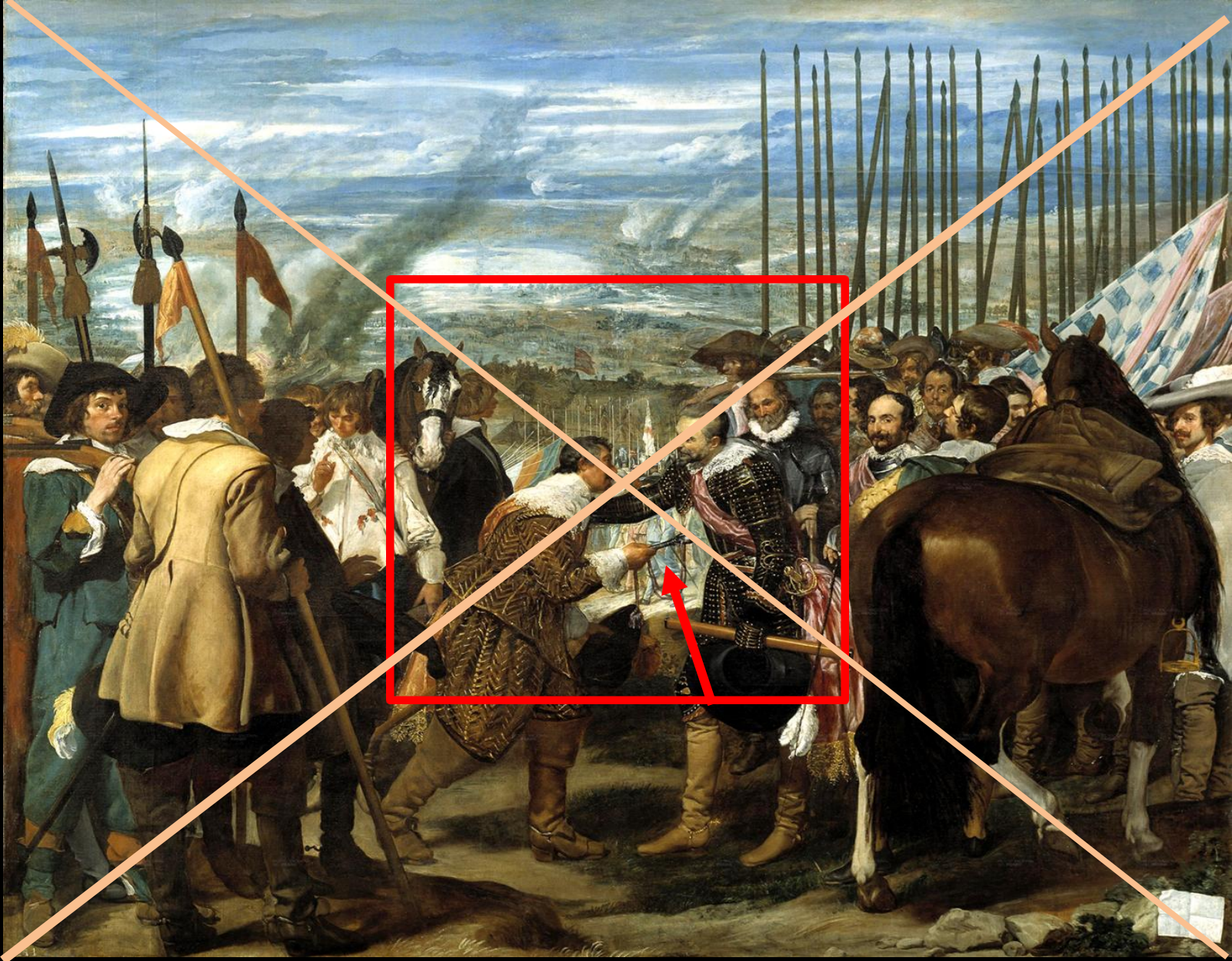


A composición péchase á dereita do espectador co cabalo, que nos dá a grupa e métenos no cadro co seu escorzo e, á nosa esquerda, polo soldado de costas vestido de marrón claro.





A *mirada* vai
ao principal, a entrega das
chaves, centro xeométrico e
lugar exacto de cruce das
diagonais



Os **XENERAIS** trazan *ao seu redor* un **círculo escuro** que destaca as **chaves** sobre a **zona luminosa**, detrás de ela, nos ***uniformes claros*** dos soldados en **2º plano** en contraste coas **gamas de ocre e pardos** que dominan o **1º plano**.







VELÁZQUEZ pinta ao *óleo*, com liberdade, dando maior ou menor quantidade de **pasta** sobre a **tea**, segundo as **necesidades** e do *efecto* que quiere conseguir.



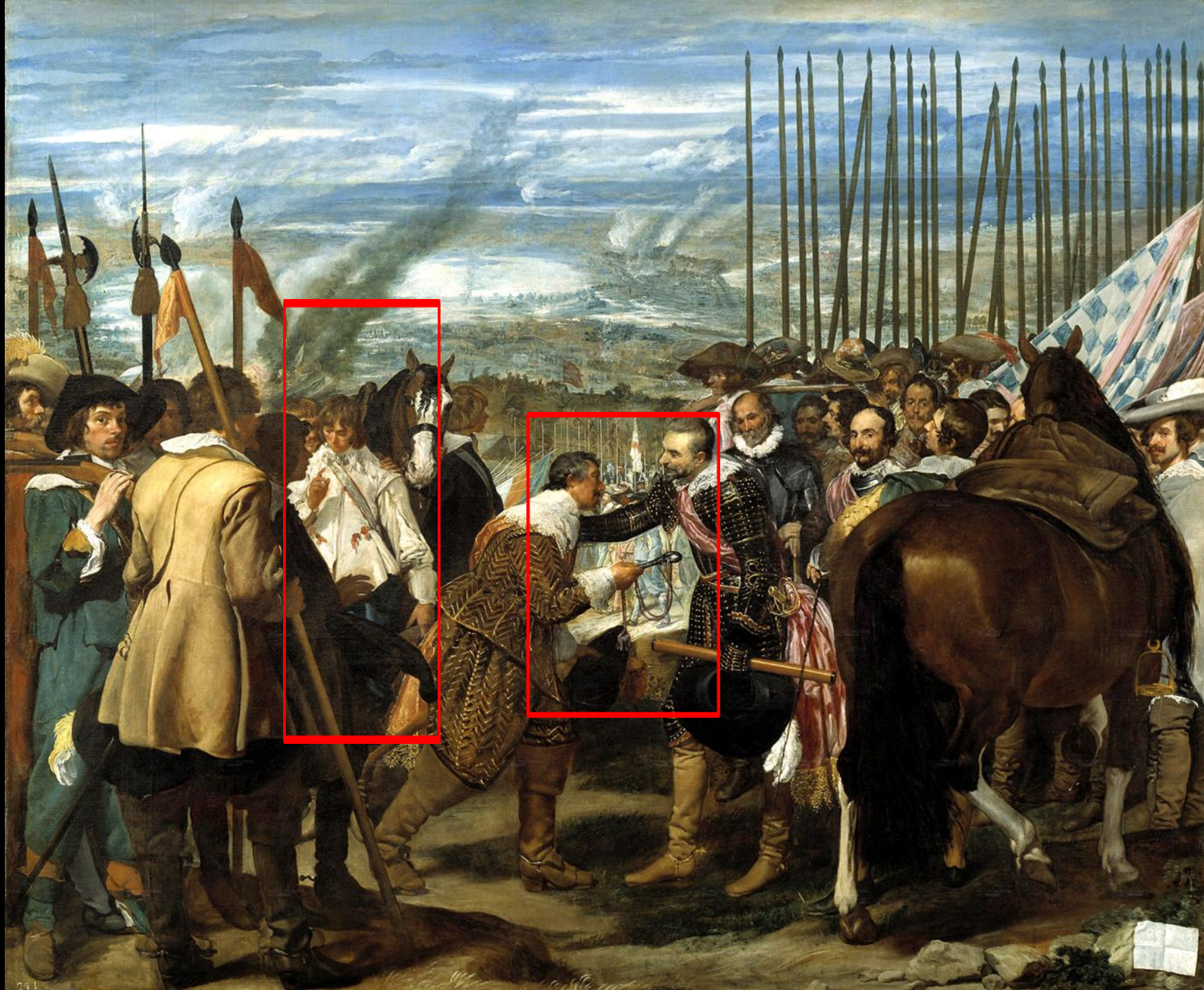


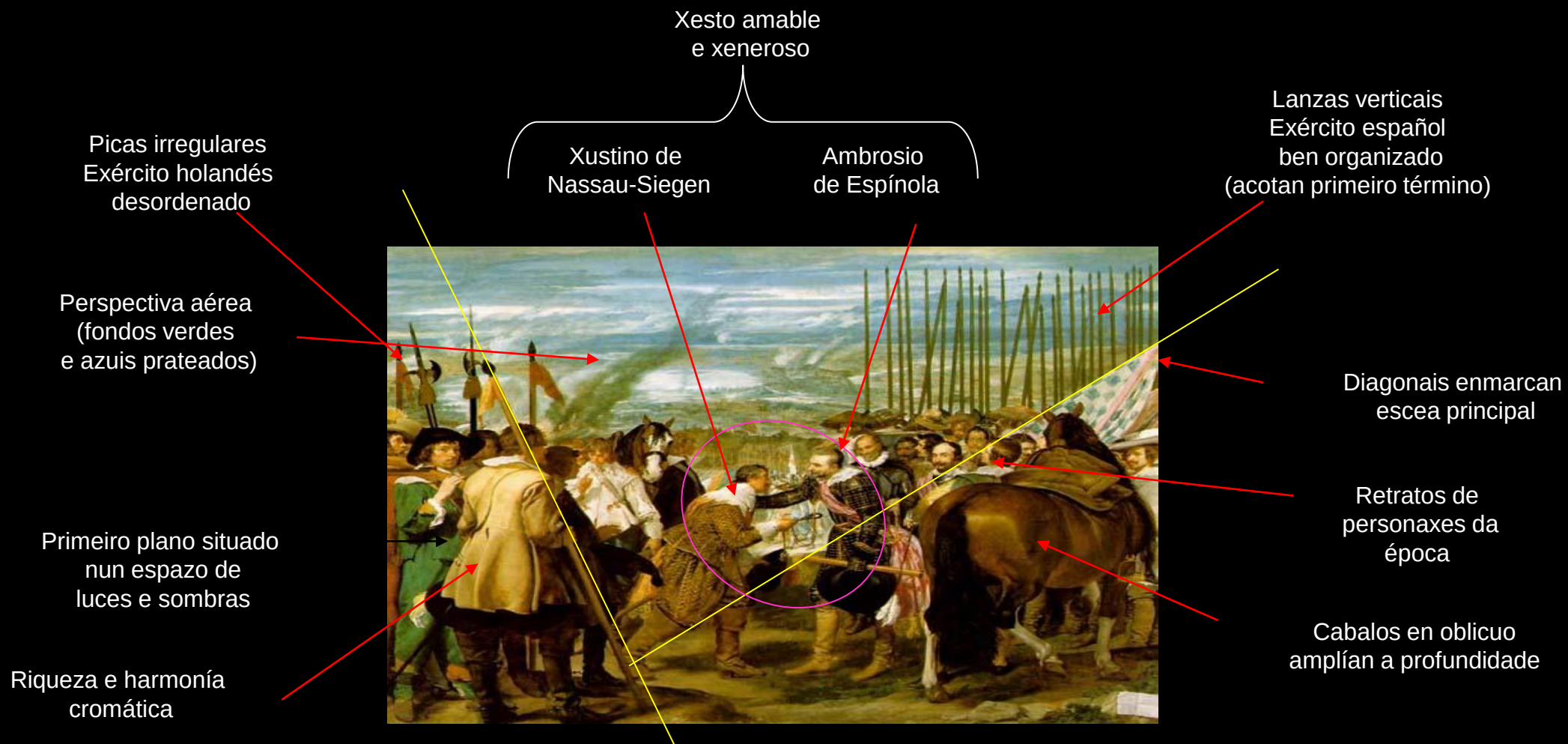
A **TÉCNICA** é moi lixeira
nalgunhas zonas, como no mozo
que suxeita o cabalo do centro



En **zonas**, máis **luminosas**, como o grupo de **soldados** vestidos de **claro** detrás da **chave**, é máis **empastada**.



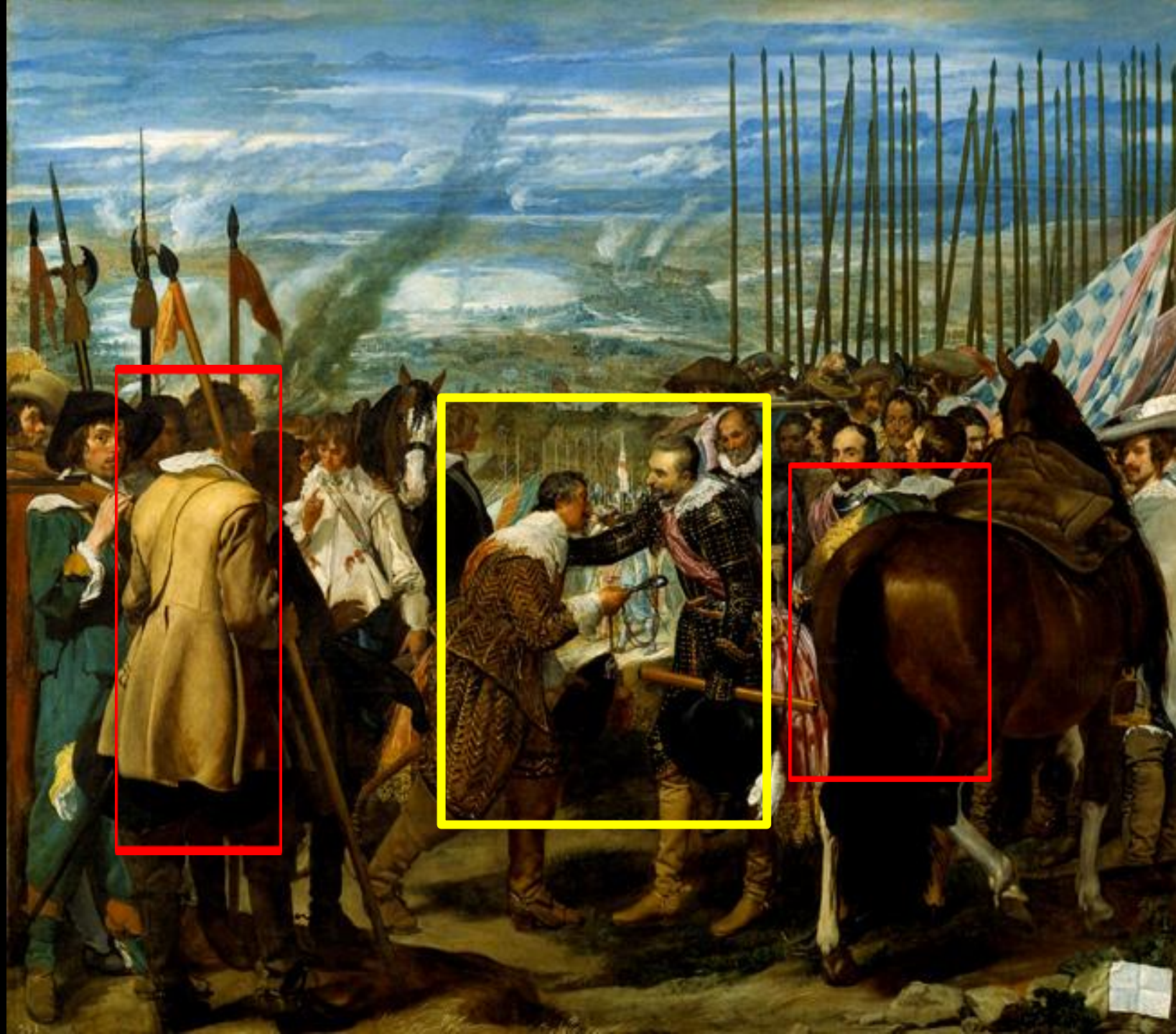




Diego Rodríguez da Silva y Velázquez
Rendición de Breda
“As lanzas”

A paisaxe do fondo está feita de cores moi *diluídas*.

Velázquez, usa unha liña de horizonte moi elevada, ás $\frac{3}{4}$ partes da **altura** da **tea**, necesaria para facer visibles as fortificacións da cidade e os movementos das tropas.



Consérvanse na Biblioteca Nacional de Madrid un par de debuxos preparatorios para este cadro, o cal non é frecuente neste pintor, que adoitaba modificar no lenzo, sobre a marcha, a medida que ía pintando.



**A COSTUREIRA ou
MULLER NOVA COSENDO**

Pintura ao óleo atribuída a **VELÁZQUEZ**
National Gallery of Art de Washington,
1635-1643



FICHA TÉCNICA: DIEGO VELÁZQUEZ (1599-1660)

OBRA- TÍTULO: *As Meninas* ou *A Familia de Felipe IV*

UBICACIÓN: *Museo do Prado, Madrid*

AUTOR: *Diego Velázquez.*

TEMÁTICA/Función: **Histórica; retrato de familia real.**

É un retrato e autorretrato dun grupo nun interior. O verdadeiro tema, a nobreza da pintura. Considérase a GRAN OBRA MESTRA do pintor do S. de Ouro español.

ESTILO: **BARROCO; última fase de Madrid, despois da 2ª estancia en ROMA.** Pinta pouco pero fai 2 obras mestras: *As Meninas* *As Fiandeiras*

CRONOLOXÍA: 1656; S.XVII.

MATERIAIS/TÉCNICA: **oleo sobre lenzo**

CARACTERÍZASE: *O que vemos no cadro é a escena que verían os reis ao entrar na habitación. É unha instantánea; o tempo detido ao entrar os monarcas.* **Velázquez** capta o ambiente e a atmosfera do interior da habitación; non hai cerimonia oficial do protocolo.

DIMENSIÓNS: **310 X 276 cm**

OUTRAS OBRAS: *O Aguador de Sevilla; A vella fritindo ovos; A fragua de Vulcano; A Rendición de Breda; As Meninas; A venus do espello.*



O cadro é un retrato de grupo nun interior:

Nunha sala do antigo Alcázar dos Austrias en Madrid, VELÁZQUEZ retrátase pintando un gran lenzo.

A infanta *Margarita* foi a verlle traballar acompañada da súa pequena corte: dúas *damas* de honra (as *meninas*), dous *bufóns* cun *can* e dous *serventes*. Ao fondo, un *home de negro* suxeita unha cortina e espera. Mentres *Velázquez* pinta, os *reis* pasean polo alcázar, precedidos polo *apostador da raíña* que lles abre as portas. *Felipe IV* e *Mariana de Austria* entraron na sala e podemos velos reflectidos no espello.

O que vemos no cadro é a escena que verían os reis ao entrar na habitación.





É unha **INSTANTÁNEA**; o tempo *detido* ao entrar os monarcas.

Cambia a actitude dalgúns personaxes que paran a acción:

- A 1ª en ver aos REIS é a **MENINA DA DEREITA**, pola reverencia.
- **VELÁZQUEZ** deixa de pintar e volve a cabeza.
- A **INFANTA MARGARITA**, coa cabeza á dereita, mira á fronte, aos seus pais.



VELÁZQUEZ capta o *ambiente* e a *atmosfera* da *habitación*, sen *cerimonia* oficial do protocolo.



É un xigantesco autorretrato. VELÁZQUEZ retrátase pintando e recibindo, a visita dos reis: dignifícase ao pintor e á pintura como arte nobre.

O VERDADEIRO TEMA: a nobreza da pintura.

O *eixo* do cadro é a presenza do monarca no taller en proceso de creación.

Os PERSONAXES:

En 1º termo, de esquerda a dereita son:

Velázquez: pintor do rei; coa cruz de Cabaleiro da Orde de Santiago pintada en momento posterior e coa chave de aposentador.

Agostiña Sarmiento; dama de compañía.

Infanta Margarita, primoxénita de FIV.

Isabel de Velasco, antiga dama.

Maribárbola, anana da raíña, de orixe alemá.

Nicolasillo Pertusato, anano italiano.

En 2º termo, de esquerda a dereita:

Marcela de Ulloa, gardadamas da Raíña.

Garda-damas descoñecido; *¿Diego Ruíz de azcona?*

Ao fondo:

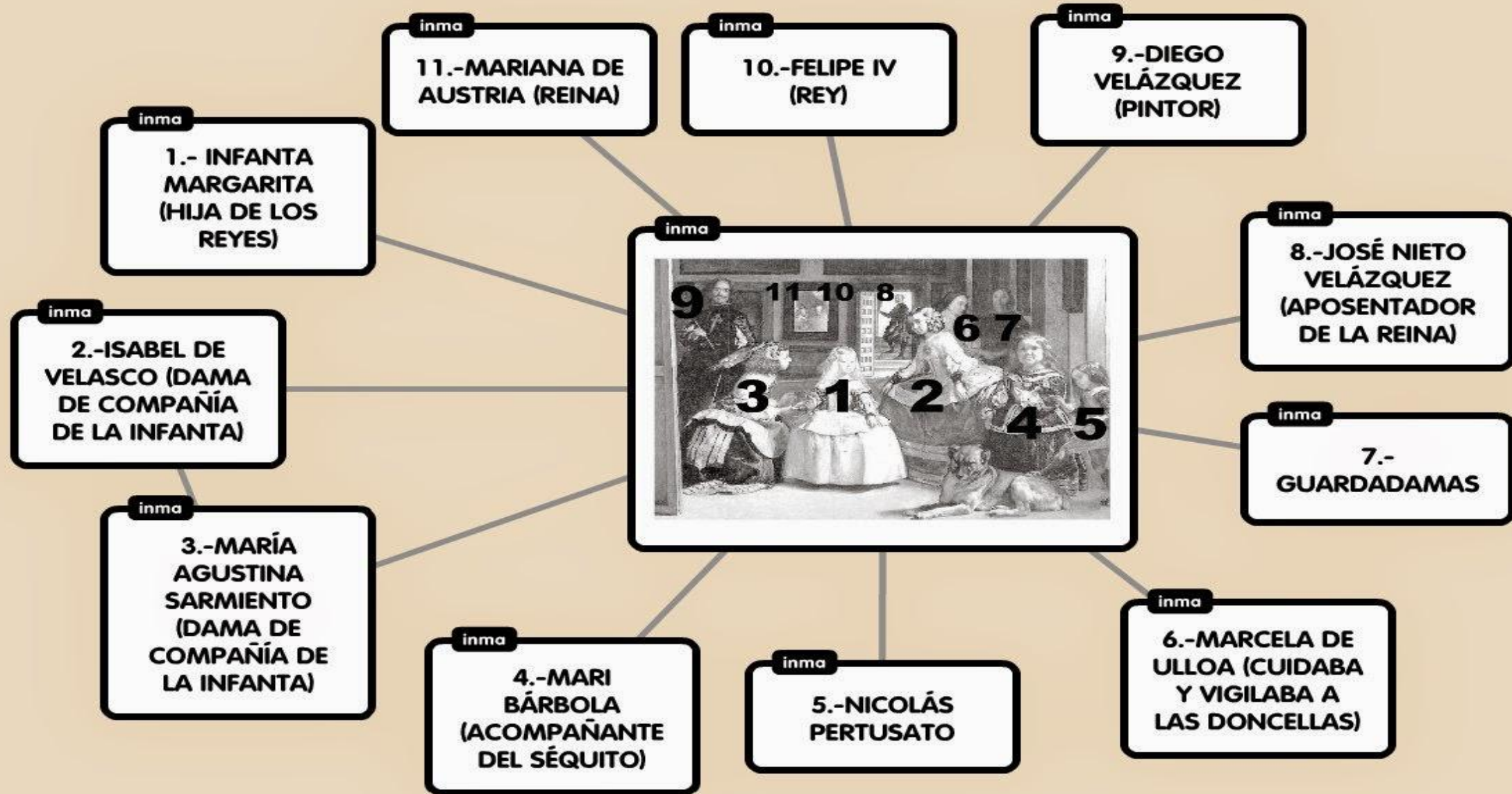
José Nieto Velázquez, aposentador da raíña.

No espello:

Mariana de Austria 2ª esposa de Felipe IV.

Felipe IV. A súa 1ª esposa fora Isabel de Borbón





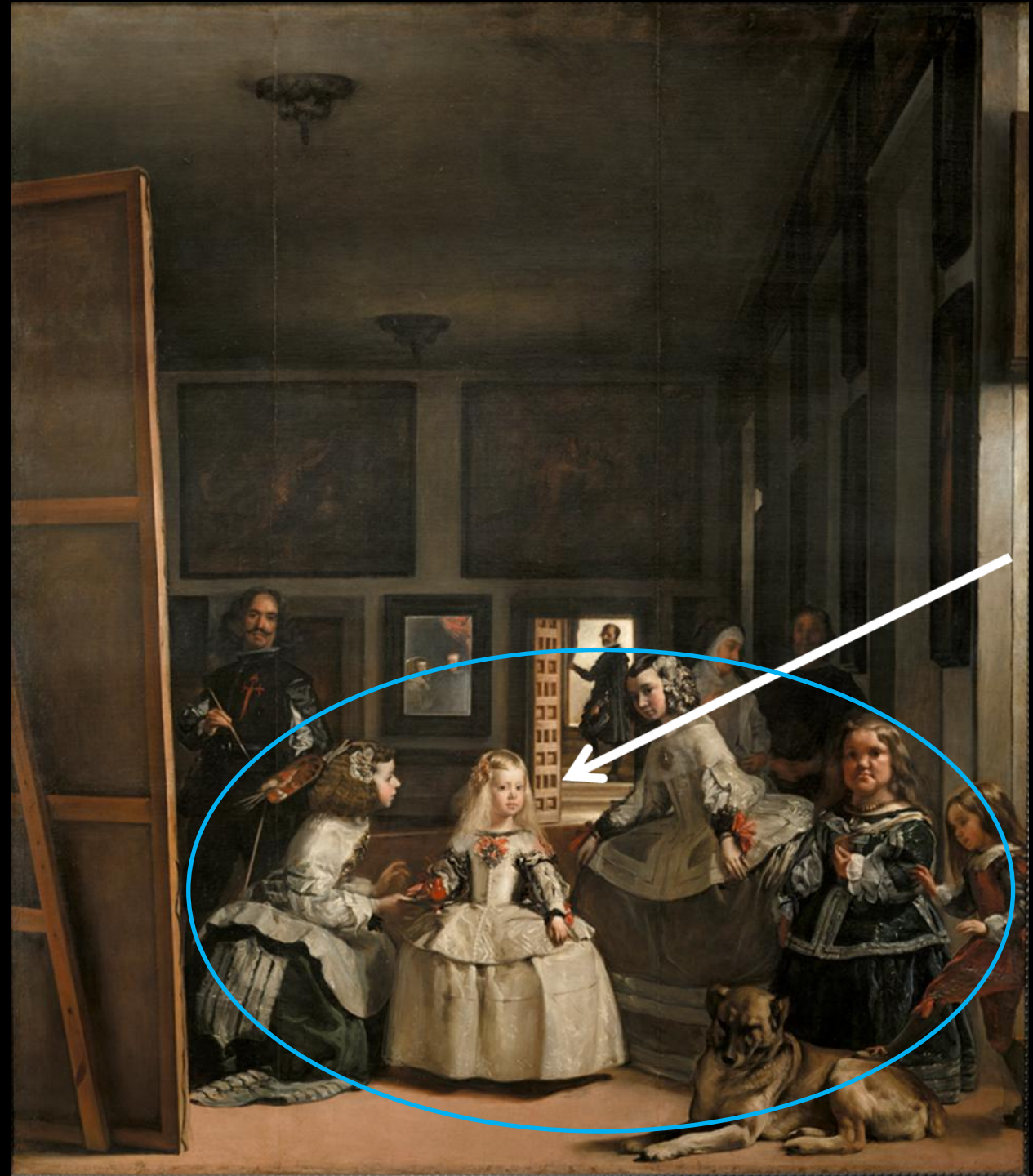
Da TECNICA e COMPOSICION debemos
dicir

As Meninas é obra mestra das
máis importantes na Hª da arte.

Destaca a SENSACIÓN DE ESPAZO
e AMBIENTE pola luz e a perspectiva aérea.



En 1º termo, os personaxes principais bañados na luz da xanela próxima a eles que crea un espazo *próximo* ao noso.



En 2º termo, no medio da habitación están **Marcela de Ulloa** e o descoñecido,, hai penumbra, que crea o 2º termo.



3º Ao fondo, na última xanela e porta entran raios de luz branca forte, detrás de J. Neto.

A luz reflíctese no espello e *volve* ao 1º plano.

Os contrastes de luz/sombra dan *ilusión* de espazo, *realzado ópticamente* coa *degradación* e o *esvaecido* dos obxectos e *contornos* ao afastarse cara ao fondo.



Pola **composición e técnica**, é unha **Obra** para ver de **LONXE**.

Na **distancia** o ollo **mestura** os fragmentos de cor e **crea a sensación** de que **corre o aire entre os personaxes**. **admirada durante séculos**.

Pintado sobre unha preparación de cor ocre claro, cunha **paleta** na que predominan os **tons marróns e negros**.

Adn



A importancia da luz fai resaltar **grandes manchas** de BRANCO máis *empastadas*; toques de VERMELLO no lenzo, o AZUL do traxe de Maribárbola e o VERDE da menina, danlle variedade de cor á *entoación* xeral.





Rostros e figuras dos guardadamas presentan o *esvaecido*, visión borrosa, propia en VELÁZQUEZ, menos acentuada, en **Maribárbola** e **Nicolasillo** en 1º plano.

A detail from a painting, likely by Velázquez, showing a dog lying on the floor in front of a person's legs. The dog is light brown and white, looking towards the viewer. The person's legs are visible, wearing dark clothing and a red sash. The background is dark and indistinct.

Na perna direita do italiano distingue-se um dos famosos arrepentimentos de Velázquez.

arrepentimento de Velázquez

Cadro moi grande, case **tamaño real**, inclúe teito e paredes; créase a **idea** de *ambiente*.

As Meninas é un *trampantojo* (*trompe l'oeil*). O noso *espazo* continúa no seu, propio do **BARROCO**.

O **ESPECTADOR** introdúcese e hai *diálogo*, é parte do cadro.



Na **organización xeométrica** predominan as **HORIZONTAIS** (*chan, marcos dos cadros e escaleiras*) e **VERTICAIS** (*pilares da dereita, porta, marcos e lateral do lenzo*).

Nesa *cuadrícula* engade **DIAGONAIS sutís**, as dos **corpos inclinados** cara ao **CENTRO** das 2 **meninas**, o **movemento** de **Nicolasillo** ou os ***aliñamentos*** das cabezas, que centran a vista na infanta Margarita, núcleo do cadro.



O equilibrio de volumes nos 2 lados da serenidade á escena.

A composición dirixe a mirada cara á infanta Margarita, entón herdeira do trono.

No 1º plano 6 retratos, sen o can; os personaxes en grupos, que rompen a monotonía, lección aprendida por Goya na *Familia de Carlos IV*.



O **cadro** está feito a base de **pinceladas rápidas**, e **FACTURA** *solta* e *desfeita*, *suxerindo* distintas tonalidades nas cores pola cantidade de luz que reciben.



Do **CONTEXTO HISTORICO** do cadro, sinalar que **Velázquez** pinta **As Meninas** na etapa final da súa vida, en **1656**, á volta da 2ª viaxe a Italia e ata a morte en 1660. Pinta pouco pero fai *2 obras mestras*: **As Meninas** e **As Fiandeiras**





VELÁZQUEZ organizaría a cerimonia de entrega da infanta María Teresa, filla de Felipe IV, a Luís XIV de Francia, para selar con este matrimonio a **Paz dos Pirineos**, de 1659.

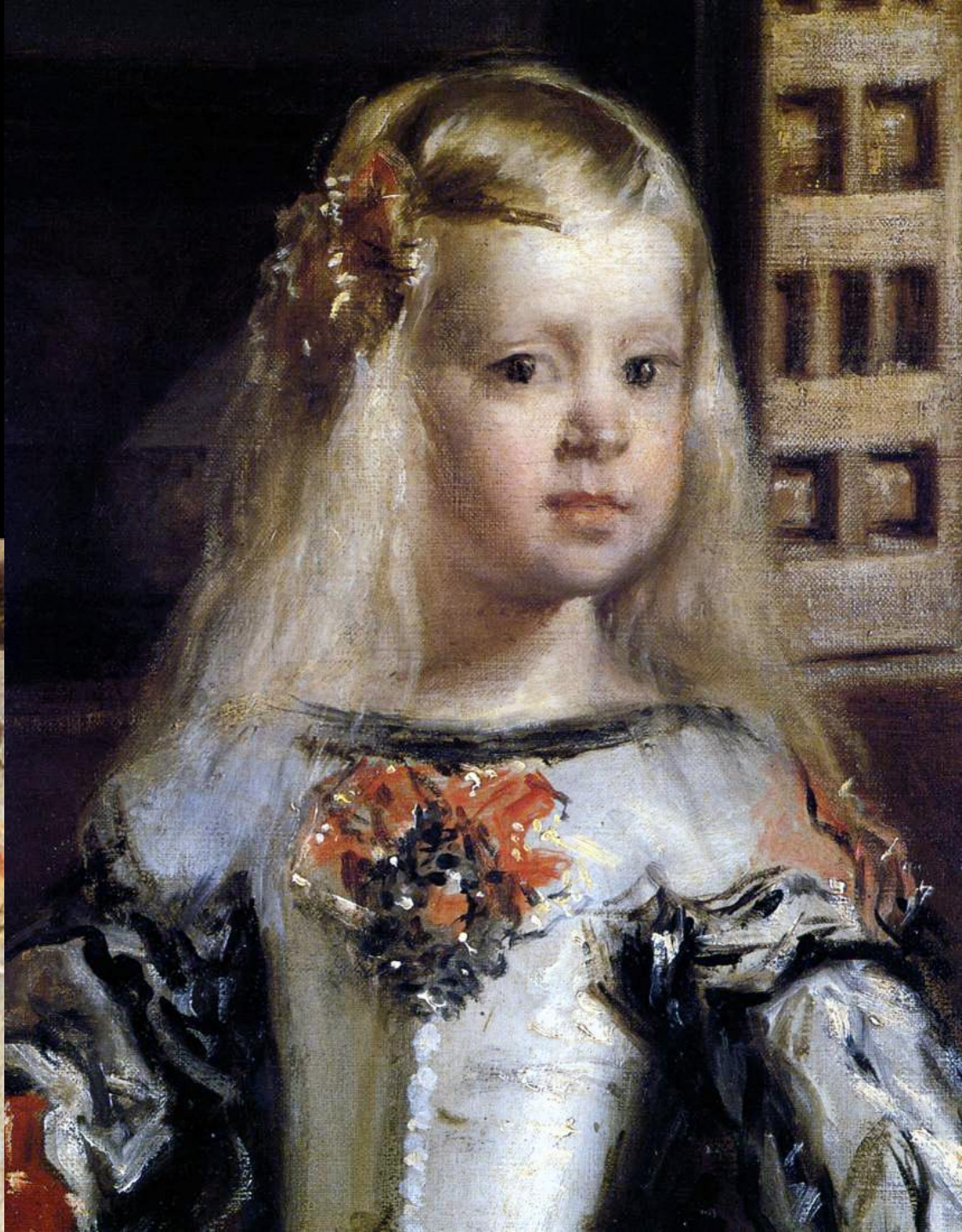
Fora nomeado **CABALEIRO DA ORDE DE SANTIAGO** en 1658-59, momento no que pintaría a **cruz na cadro**; morreu pouco despois, 1660, en Madrid



A **FACTURA** do **CADRO** e o seu estudo dos **EFFECTOS** de **LUZ** fará que os *impresionistas* admirem a **VELÁZQUEZ**.

Manet sentirá admiración por VELÁZQUEZ e Renoir dicía:

“O que me gusta deste pintor é esa aristocracia que se descobre sempre no menor detalle, nunha simple cinta... A pequena cinta rosa da infanta Margarita –no museo do Luvre-, toda a pintura está en ela!”.



O CADRO;

Merecedor dos maiores eloxios,
era pouco coñecido ata que abre o
museo no S. XIX.

PALOMINO recolle o
comentario de LUCAS JORDÁN:

*“E vindo nestes tempos Lucas
Jordán, chegando a vela, preguntoulle o
Carlos II véndoo como atónito: 'Que vos
parece?'*

E dixo:

**'Señor, esta é a Teoloxía da
pintura'.**

*Querendo dar a entender, que así
como a Teoloxía é a superior das Ciencias, ...
aquel cadro era o superior da Pintura'.*



A VENUS DO ESPELLO

1647-1651

**Feita con dúbidas
na 2ª Viaxe a Italia**

VELÁZQUEZ

